

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Jan Žert

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Vliv čínské přítomnosti na obyvatelstvo Lesotha

Bc. Jan Žert

Diplomová práce

2011

University of Pardubice

Faculty of Arts

The influence of the Chinese presence on the population of Lesotho

Bc. Jan Žert

Thesis

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan ŽERT**
Osobní číslo: **H09688**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Vliv čínské přítomnosti na obyvatelstvo Lesotha**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat mírou vlivu čínské přítomnosti v Lesothu a jejím dopadem na každodenní život autochtonního obyvatelstva království. Hlavní osou práce bude vlastní terénní výzkum v oblasti měst a rurálních částí země, se zaměřením na vnímání vlivu čínské imigrace a čínských investic místním obyvatelstvem. V teoretické části práce, bude dán prostor vysvětlení čínských zájmů v subkontinentu jižní Afriky a konkrétněji pak pobídkám vlády království Lesotho k přílivu čínských investic a imigrantů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MURRAY, Colin: Families divided: The impact of migrant labour in Lesotho, Cambridge University Press, 1981 HULEC, Otakar: Dějiny Jižní Afriky, Nakladatelství Lidové noviny, 1997 FERGUSON, James: The Anti-Politics Machine: Development, depoliticization and bureaucratic power in Lesotho, Cambridge University Press, 1994 LUNDAHL, Mats: In the shadow of South Africa: Lesotho's economics future, Ashgate Publishing Limited, 2003 RULE, Stephen: Lesotho 2000: Public Perceptions and Perspectives, Human Science Research Council, 2001

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Hana Horáková, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSC.
děkan

L.S.

doc. MgA. Tomáš Petráň, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. června 2011

Bc. Jan Žert

Poděkování

Na tomto místě bych velice rád poděkoval všem hodným lidem, kteří mi vytvořili úžasné prostředí pro předchozí studium a tím i podpořili na cestě k sepsání této práce. V tomto ohledu patří zvláštní poděkování především mé rodině, přítelkyni, přátelům, spolužákům a učitelům mého života. Další vřelé díky za důležité rady, připomínky a vedení této práce, bych rád směřoval vedoucí diplomové práce PaedDr. Haně Horákové, Ph.D. A v neposlední řadě, bych ještě jednou rád poděkoval všem lidem, kteří mi během mého pobytu v Africe poskytli ubytování, ochranu a cenné informace. Upřímně si vážím všech těchto lidí, bez jejich pomoci, by má cesta, byla jistě mnohem delší.

Abstrakt:

Práce se zabývá fenoménem čínské přítomnosti v Lesothu a jeho dopadem na každodenní život obyvatelstva království. Hlavní osou práce je vlastní terénní výzkum v oblasti měst a rurálních částí země, se zaměřením na vnímání vlivu čínské imigrace a čínských adaptačních strategií místním obyvatelstvem. Práce se věnuje také Číňanům žijícím v Lesothu a jejich pohledům na novou vlast. V teoretické části je dán prostor vysvětlení čínských zájmů v subkontinentu jižní Afriky a konkrétněji pak pobídkám vlády království Lesotho k přílivu čínských investic.

Klíčová slova:

Lesotho, Sothové, Číňané, Migrace

Abstract:

The work deals with the phenomenon of the Chinese presence in Lesotho and its impact on the everyday life of the population of the Kingdom. The main axis of the work is the field research in urban areas and rural parts of the country, focusing on the perception of the impact of Chinese immigration and Chinese adaptation strategies for local communities. The work also deals with Chinese living in Lesotho and their views on the new homeland. The theoretical part gives a space for explanation of China's interests in the subcontinent of Southern Africa and also to the incentives of the Government of the Kingdom of Lesotho to the influx of Chinese investment.

Key words:

Lesotho, Basotho people, Chinese people, Migration

Obsah

Úvod	13
Metodologie	15
Výzkumné téma	16
Načasování a lokalita	16
<i>Načasování</i>	16
<i>Lokalita</i>	17
Metody a techniky výzkumu	19
Motivace a pozadí výzkumu	23
Etika výzkumu	24
Etnická historie Lesotha	25
Příchod bantuských kmenů do regionu a mísení s Khoisany	25
Difaqane	28
Vznik samostatného Lesotha	31
Příchod čínských imigrantů	32
Současná demografie a etnické složení	33
Shrnutí	35
Politické pozadí fenoménu	36
Politická situace	36
<i>Korupce</i>	38
<i>Vládní snahy o rozvoj země</i>	39
Čínský zájem o Afriku	41
Důvody čínské emigrace	45
<i>Počátky migrace</i>	45
<i>Současní imigranti v Africe</i>	46

<i>Důvody migrace</i>	47
<i>Čínský přístup</i>	49
Ekonomické pozadí fenoménu	51
Ekonomická situace Lesotha	51
<i>Zemědělství</i>	52
<i>Lesotho Highlands Water Project</i>	54
<i>Pracovní migrace</i>	56
<i>Těžební průmysl</i>	58
<i>Turismus</i>	59
<i>HIV/AIDS</i>	60
Čínská přítomnost v Lesothu	61
<i>Manufakturní výroba</i>	62
<i>Podnikatelé a drobní živnostníci</i>	63
Shrnutí	66
Závěr	68
Použité zdroje	73

Seznam používaných zkratk

BCP - Basotho Congress Party

BNP - Basotho National Party

ČLR - Čínská lidová republika

JAR - Jihoafrická republika

LCD - Lesotho Congress for Democracy

MDG - Millenium development goals, Rozvojové cíle tisíciletí

MIGA - Multilaterální agentura pro investiční záruky

PEPFAR - President's Emergency Plan for AIDS Relief

SACU - Southern African Custom Union, Jihoafrická celní unie

Úvod

Dnešní svět jako by se stále zmenšoval, smršťoval, nebo chcete li, zakulacoval, čili globalizoval. Každý nový fenomén souvisí s těmi předchozími a světové dění je mnohem více propojené, než tomu bylo kdykoliv předtím. Lokální problémy se v krátkém časovém horizontu stávají problémy globálními. Světová ekonomika se stala spleť vzájemně propojených nitek, kde již nelze problémy svých sousedů, ale ani zemí na opačné straně zeměkoule, ignorovat. Jednoduše proto, že se můžou v dohledné době změnit na problémy Vaše, nebo Vás jiným způsobem přímo ovlivňovat. Je tedy užitečné mít povědomí o globálním dění, ale současně i poukazovat na dění lokální, které je podhoubím dění světového. Cílem této práce je přiblížit fenomén čínské imigrace a jejího vlivu v Lesothu, což globálně souvisí s expanzí čínské ekonomiky napříč světem a lokálně s problémy, které tento fenomén přináší obyvatelům periferního státu Afriky.

Africký stát Lesotho není místem, o kterém by světová média referovala denně v souvislosti s globální ekonomikou, či jinými světovými fenomény. Je to rozlohou nevelké království v regionu jižní Afriky, obklopeno jediným sousedem – Jihoafrickou republikou. Tato země vysokých hor a úzkých údolí vděčí za svou dlouhou historii politické autonomie právě členitému a dodnes omezeně prostupnému terénu, který jí chránil před zásadními vnějšími zásahy. V době mocenských bojů a politických zmatků devatenáctého století sjednotil náčelník Mošeše sothské kmeny a na tomto území založil království. Komplikovanou cestou různých závislostí, bojů a uzavírání smluv na svou ochranu s ostatními politickými uskupeními v regionu si království udrželo většinu ze své původní rozlohy a v roce 1966 se stalo nezávislým na Velké Británii. Vznikl samostatný stát s oficiálním názvem Království Lesotho, který vykročil do své postkoloniální budoucnosti.

Současné Lesotho se řadí k ekonomicky nejméně rozvinutým státům světa, s čímž souvisí mnoho problémů a fenoménů v rovině politické, ekonomické i sociální. V rámci

svých omezených možností se pokouší o veškeré kroky, které by mohly napomoci tento stav zvrátit a podpořit rozvoj země. A právě v rámci těchto snah začal vznikat fenomén čínské migrace do Lesotha, který v současné době ovlivňuje významnou část místních obyvatel stejně tak, jako samotné příchozí Číňany. Počátkům i současnému stavu tohoto poměrně nového fenoménu se budou věnovat následující kapitoly této práce.

Diplomová práce je rozčleněna na čtyři hlavní kapitoly. První z nich se zabývá metodologií výzkumného šetření. Nejdříve bylo třeba vymezit výzkumné téma a stanovit si otázky, na které by práce měla najít odpovědi. Dalším krokem byl nutný předvýzkum v podobě četby literatury a internetových zdrojů, který pomohl s pochopením širší reality v regionu jižní Afriky a problematiky čínské migrace. V podkapitole Metody a techniky výzkumu se vracím k jednotlivým technikám terénního výzkumu a snažím se je podrobněji přiblížit a odůvodnit jejich vhodnost. Nedílnou součástí antropologického výzkumu je i zamyšlení nad etikou výzkumu; rád bych proto přiblížil i tento vztah a podal tak ucelený pohled na výzkumné šetření, které předcházelo sepsání této práce. Druhou kapitolou je Etnická historie Lesotha, jejímž smyslem je interpretace historiografie Lesotha, až po současnou demografii a etnické složení. V této části bych rád poukázal na složitý vývoj, z něhož vzešla poměrně homogenní skupina obyvatel dnešního Lesotha, v níž čínská menšina představuje zatím jen opravdu malý zlomek populace, zato značně signifikantní. Podstatou je ale ukázat, že i přesto, že dnešní populace Lesotha je značně homogenní, její historie byla plná přesunů, setkávání a ovlivňování se navzájem s dalšími skupinami. Takovýto náhled připouští, že obyvatelé Lesotha jsou skrze svou historii zvyklí se střetávat s rozdílnými etniky a vytvářet si adaptační strategie, které jim pomůžou vedle těchto skupin existovat. Další kapitolou je Politické pozadí fenoménu. Tato kapitola se zabývá politickou situací v Lesothu. Klade si otázky jako například, kdo má politický vliv v zemi, či co představuje informální ekonomika pro obyvatelstvo země. A dále pak jaké jsou vládní snahy o rozvoj země. Druhá část shrnuje čínské zájmy v Africe, důvody emigrace Číňanů směrem do Afriky, jejich adaptační strategie a problémy. Potřebnost kapitoly vidím v logickém propojení mezi Afrikou a Čínou a vysvětlení důvodů, proč se obě entity rozhodly k společnému soužití. Poslední kapitolou je Ekonomické pozadí fenoménu, které na jedné straně vysvětluje současnou ekonomickou situaci, na jejímž základě se do Lesotha dostali Číňané. Na druhé straně

přibližuje čínskou přítomnost z pohledu odvětví, ve kterých se Číňané nejvíce etablovali, a skrz která se dostávají i do interakce s většinovými Sothy. Všemi těmito kapitolami prostupují poznatky z terénního výzkumu v Lesothu, který je pojátkem jednotlivých kapitol.

V závěru celé práce bych rád odpověděl na výzkumné otázky a shrnul celý fenomén vlivu čínské přítomnosti na obyvatelstvo Lesotha, který v současné době budí tolik emocí nejenom Lesothském království, ale i jinde ...

Metodologie

V této kapitole bych rád komplexněji popsal metodologii výzkumného šetření práce a přiblížil problémy a výzvy, které s sebou výzkum přinesl. Stejně tak bych rád vysvětlil motivační prvky a záměr, který mě do prostředí Lesothského království, jak zní jeho oficiální název, zavedl. Různé fenomény v různých částech světa přináší i jistá specifika, na které je nutno nahlížet s ohledem na etický přístup antropologického výzkumníka, etika výzkumu tedy dostane v této části také svůj prostor. Regionu Subsaharské Afriky nebylo bohužel doposavad věnováno ze strany studentských prací pardubické sociální antropologie tolik prostoru, a proto by se dalo soudit, že je tento region ze strany studentů poněkud opomíjen. Z tohoto důvodu se v různých částech práce setkáme s hlubším přiblížením skutečností a situací v regionu, či s mými osobnějším poznatkem, které, jak doufám, pomohou k širšímu pochopení celé práce.

Výzkumné téma

Základním tématem diplomové práce je vnímání fenoménu čínské imigrace a jejího vlivu v Lesothu. Přesněji řečeno, šlo mi především o náhled obyvatel Lesotha, na v podstatě nový fenomén imigrační vlny čínských občanů do tohoto horského království. Výzkum na dané téma vycházel z předpokladu, že vzrůstající zájem Čínské lidové republiky o africký region a v případě této práce o Lesothské království, je motivován ekonomickými zájmy ČLR a jejích občanů, což s sebou jistě nese různá úskalí. Otázkou tedy je, jak narůstající imigrační proces Číňanů v Lesothu působí na hodnoty místního obyvatelstva. Jak, či zda li obyvatelé Lesotha přijímají Číňany a jak s nimi případně spolupracují, jaké strategie vůči nim uplatňují? A v neposlední řadě se pokusit popsat změny, které s sebou tento fenomén přináší. Samozřejmě, že žádný přenos či difuze kulturních prvků neprobíhá pouze jedním směrem, proto je nasnadě zabývat se i náhledem samotných Číňanů a proto se pokusím i o jejich vyjádření k nastalé situaci a popsání jejich zkušeností s novým domovem.

Načasování a lokalita

Načasování

Terénní výzkum proběhl v období šesti týdnů, v měsících září a říjen roku 2010. Není to zrovna dlouhá doba pro výzkum tak obsáhlého fenoménu, nicméně stala se z nouze ctností, která nabídla i tak mnoho zajímavého materiálu. Vždy je těžké odhadnout, kolik času bude zapotřebí k výzkumu, abychom se dobrali validních dat pro následnou interpretaci závěrů. Samozřejmě, že čím déle výzkumem strávíme, tím více si můžeme potvrdovat a vyvracet jeho různé závěry a sdělení, dostat se blíže k informátorům, a tím i blíže k tématu samotnému. Na druhou stranu musím přiznat, že čím více jsem do prostředí pronikal, tím více otázek výzkum přinášel. V tomto konkrétním případě, jsem

byl dosti limitován vzdáleností Lesotha od Evropy a také svými finančními možnostmi, šlo tedy o jednorázový terénní výzkum.

Záměrně jsem zvolil měsíce září a říjen, kdy v Lesothu končí zimní období a přichází jaro. Toto období, není ještě tolik vydatné na srážky, a tudíž by neměla hrozit nesjízdnost cest. V Lesothu se s asfaltováním povrchů cest začalo až v poměrně nedávné době, v době mé návštěvy se asfaltový povrch týkal jen hlavních tahů v podhorských oblastech a některých městech, jinde již probíhají přípravy, které jsou spojeny především se zásobováním investičních projektů v horách¹. V některých částech roku, je mobilita v Lesothu značně snížena právě z důvodů nesjízdnosti cest, neopomeňme připomenout, že Lesotho je horským královstvím s neobyčejně členitým terénem. Nemožnost pohybu v terénu ve spojení s omezenými časovými možnostmi by velice snižovalo naději na výzkum v rozsahu, ve kterém jsem si ho stanovil. Jak se později ukázalo, Lesotho v době mé návštěvy bojovalo s jiným problémem – dlouhé období bez srážek nastolilo velké sucho, které působilo problémy zejména pastevcům a domácnostem závislým na dešťové vodě. Měl jsem tak možnost, již v počátku svého bádání, se seznámit s pravým významem národního hesla: *Khotso, pula, nala*, jenž v překladu znamená: Mír, dešť, blahobyt.

Lokalita

Jak již z charakteru a názvu práce vyplývá, terénní výzkum probíhal v Lesothském království. Lesotho je vnitrozemským státem v regionu Jižní Afriky, jehož jediným sousedem je Jihoafrická republika. Pro představu o rozloze a tím i o velikosti výzkumného prostoru, můžeme zmínit, že svou velikostí se rovná státům jako je Belgie, Arménie, či útvarům typu Morava a Slezsko dohromady². Jedná se tedy o poměrně rozlehlý výzkumný prostor, který bylo třeba si rozčlenit a uspořádat tak, aby pozdější výpovědní hodnota výzkumu mnoho neutrpěla.

¹ Viz. Kapitola ekonomická situace Lesotha – Lesotho Highland Water Project

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lt.html>

Terénní výzkum byl realizován na několika místech království Lesotho, záměrně vybraných tak, aby dle informací z předvýzkumu, byla co možná nejlépe obsažena současná realita Lesotha. Tyto výzkumné lokality lze vymezit do tří základních oblastí. První z nich je výzkum ve městech – konkrétně šlo o města Mafeteng, Thaba-Tseka a Mokhotlong, kde byl patrný rozdíl mezi prvním zmíněným a zbylými dvěma městy. Mafeteng leží v lowlandu³ a na hlavní silnici s přímým spojením do Jihoafrické republiky, jeho zásobování je snadné a to přináší dobré příležitosti pro čínské obchodníky. Míra koexistence je zde vysoká, čímž vznikají různá tření. Oproti tomu Thaba-Tseka a Mokhotlong leží v horách, stranou jednoduché dopravní obsluhy, přesto je čínský zájem o ně udivující, leč vztahy mezi Číňany a Sothy jsou zde už poměrně rozdílné. Druhou oblastí jsou uskupení vesnického typu, rozlohou připomínající menší města. Konkrétně jde o maličké Malealea a o dost větší Semonkong. I přes zdánlivou nevýznamnost a potenciálně mnohem menší komerční možnosti, i zde mají Číňané své zastoupení a tudíž je zajímavé pozorovat soužití v tak malém měřítku. Tato místa byla vybrána dle doporučení informátorů z měst, kteří znali místní Číňany. Třetí, obtížně zařaditelnou oblastí, jsou ostatní města a vesnice, kde probíhal výzkum spíše formou pozorování, méně už se věnoval rozhovorům. Z tohoto pohledu bylo zajímavé především hlavní město Maseru, další větší města jako Butha-Buthe, nebo Hlotse (Leribe)⁴. Oproti tomu je úplně opačný extrém malých vesniček v horách, které tento fenomén neovlivňuje takřka vůbec, ale naopak je stále možné pozorovat tradiční způsob života a zajišťování obživy a lépe tak porovnat změnu v kontrastu se sídly napojenými na silniční infrastrukturu.

Svým výběrem výzkumných míst, jsem se snažil postihnout všechny typy sídel, které se v Lesothu nacházejí.

³ Lowland – z anglického jazyka možno přeložit jako nížina, ale vzhledem ke geografické skutečnosti, že nejnižší bod Lesotha (nachází se v místě, kde řeka Orange - Senqu opouští Lesotho) je v nadmořské výšce 1400 m.n.m., je tento překlad v českém kontextu poněkud komplikovaný.

⁴ Hlotse je druhým největším městem Lesotha, zároveň je správním centrem oblasti Leribe a často je tak i nazýváno.

Metody a techniky výzkumu

Primárním zdrojem dat, jenž napomůže k proveditelnosti šetření, je terénní výzkum. Tato data získaná praktickým výzkumem, budou dále doplněna informacemi teoretickými, které pocházejí především ze sekundární literatury a internetových zdrojů.

Podkladem výzkumu je šetření z literárních a internetových zdrojů, které se problematice přímo, či nepřímo věnují. Nutným předvýzkumným základem bylo studium literatury o historii bantuských kmenů Sotho a Čwana, zejména prameny o jejich tradičním způsobu žití a hospodaření. Zajímal jsem se o předkoloniální i koloniální minulost těchto kmenů a o tradiční aspekty jejich života, posléze i o dřívější a dnešní politické prostředí a rozdělení mocenských vlivů v zemi. Internetové zdroje rozšiřují teoretickou část mé práce o oficiální postoje království Lesotho k zahraničním investicím a k makro i mikro ekonomickým ukazatelům investic v Lesothu, které naznačují o jakou problematiku a v jaké škále se jedná. Neméně důležité jsou i práce ostatních badatelů, kteří se o Lesotho zajímali. Zvláště pak antropologické studie tradičního způsobu života Sothů, či práce o rozvojových aktivitách země. Nicméně takových prací není mnoho a zejména ty antropologické se věnují tématům jako postavení ženy v lesothské společnosti, nebo aplikování tradičního práva v odlehlejších oblastech, či adaptačním strategiím lesothských dělníků v jihoafrických dolech. Mému výzkumu, fakta z těchto prací, příliš relevantních informací poskytnout nemohou. V literárních a internetových pramenech se také pokusím najít paralely dnešních neokolonizačních snah s nedávnou kolonizací regionu a dále také makroekonomické studie o čínských investicích v regionu Afriky, které se situací v Lesothu úzce souvisí. Z pohledu utváření kultury a státu, jsou tyto informace, dle mého názoru, zcela relevantní pro postihnutí procesu této tvorby a zachycení všech činitelů, kteří se na vývoji podíleli. Číňané jistě nepřišli do zcela inertního prostředí, které nemá zkušenosti s jinými, než vlastními činiteli. Bylo tomu právě naopak a právě proto je třeba zmínit i tuto část lokální a regionální historie.

V průběhu terénního výzkumu bylo získávání dat realizováno především prostřednictvím kvalitativních metod, konkrétně rozhovorů a pozorování. Za poměrně přínosnou metodu lze považovat i analýzu textů a dokumentů posbíraných cestou. Jedná se konkrétně o tisk a periodika, či různé letáky, informační brožury, atd. Tyto věci pomáhají k lepšímu pochopení aktuální atmosféry v zemi a informují o současných palčivých tématech, badateli tak pomáhají dokreslovat získaný obraz a přehled o regionu. Jen dobře informovaný a připravený badatel, může vést rozhovor s informátory hlouběji k tématu, pokud zná a orientuje se v jejich prostředí. Projevit jistou znalost o aktuálním dění v zemi a regionu napomáhá k určitému obrazu serióznosti a důvěryhodnosti badatele směrem k informátorům a stejně to funguje i naopak.

Rozhovory byly uskutečněny zejména ve formě polostrukturované, či narativní.⁵ V dané situaci byla kombinace těchto způsobů nejlepší volbou. Vzhledem ke skutečnosti, že téma výzkumu není zrovna obvyklým tématem rozhovorů místních lidí s cizinci, začátek rozhovoru vždy vyžadoval jistý cit v seznamovacích tématech, aby se důvěra obou účastníků prohloubila a mohlo dojít i na výzkumné otázky, ovšem ani v této fázi nebylo příliš praktické zasazovat dotazy do předem připravené struktury, osvědčilo se nechat rozhovor plynout a informátora nechat se vyjádřit, později se případně dle okolností doptat na jiné podrobnosti a přesahy vypovězeného sdělení. V případě, že respondent projevil zájem a případně i hlubší znalosti dané problematiky, byl s ním na konkrétní téma veden polostrukturovaný a případně i strukturovaný rozhovor (výjimečné případy). Většina setkání s informátory probíhala náhodně, spontánně a často až řetězově s vlastní vnitřní logikou. Především obyvatelé Lesotha bývají často velice pohostinní a komunikaci s cizinci pozitivně naklonění. Rozhovory s informátory jsem zaznamenával do terénního deníku. Tento způsob zaznamenávání není sice úplně nejvhodnější kvůli možné ztrátě autentičnosti, či vytrhnutí z kontextu, ale bohužel jsem neměl k dispozici techniku, která by mi záznam umožnila pořídit. Spoléhal jsem na svou paměť a terénní deník. Na některé informátory by záznamník také nemusel působit příznivě. Určitou výhodou a nevýhodou zároveň, na straně výzkumníka, je světlá pleť. V prostředí Lesotha

⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

je běloch většinou místních stále vnímám jako rarita a atrakce současně. Eriksen glosoval tuto situaci slovy: „*Většina antropologů, minimálně ze začátku, působí na místní z poloviny jako odborníci a z poloviny jako klauni.*“⁶ Výhodou z toho plynoucí, je pak v naprosté většině případů neodmítnutí a zájem informátorů o rozhovor a nevýhodou potom zájem i těch ostatních pozitivně nakloněných ke všemu, jen ne k badatelovu výzkumu. Faktoru vřelého přijetí a pohostinnosti, jsem jako výzkumník využíval nejen pro získávání potřebných informací, ale svým způsobem i pro praktické fungování v Lesothu. Stačilo se projít po „ulici“, zasednout někde k jídlu, nebo stopovat, a za chvíli již mne někdo z místních obyvatel zval k sobě domů odpočinout si, popovídat si, představit rodinu. V průběhu těchto často spontánních a neplánovaných návštěv byli respondenti průběžně dotazováni na konkrétní témata a informace, které jsem právě v tu danou chvíli považoval za relevantní. V některých případech sami respondenti doporučovali své příbuzné, sousedy či známé, kteří se danou problematikou podrobněji zabývají, nebo k ní mají co říci. V takovýchto případech lze hovořit i o částečném využívání metody sněhové koule. Neváhal jsem za takovým člověkem jet i desítky kilometrů, zvláště když mě vždy nadchly zmínky o posothštělých Číňanech, kteří budou určitě ochotni se podělit o své informace. Bohužel vždy marná snaha.

Částečně očekávanou komplikací v terénním výzkumu bylo slabé proniknutí mezi informátory z řad čínských imigrantů, jejich neochota podílet se svým náhledem na výzkumu, který se jich přímo týká, ochudila terénní výzkum o důležité informace. Tuto disproporci bych rád doplnil výzkumem méně hodnotným, leč z nouze-cnostným. Výzkumem mezi sinology, kteří rezervované postoje čínských imigrantů pomohou objasnit a více přiblížit z pohledu čínského přístupu k věci.

Dalším okruhem mých respondentů byli náhodně potkaní reprezentanti různých evropských a amerických neziskových organizací působících v Lesothu. Ti ale většinou disponovali jen velice základními znalostmi tohoto fenoménu, často rádi popisovali různé konspirační teorie převzaté od Sothů. Na vysvětlenou je třeba dodat, že důvody jejich

⁶ ERIKSEN, Thomas Hylland.: *Sociální a kulturní antropologie*. Praha : Portál, 2008.

působení v Lesothu se tolik čínské imigrace nedotýkají, jedná se především o podporu vzdělávání, nebo mírnění problémů spojených s AIDS. Naopak zástupci lesothských neziskových organizací, které mají ve svém portfoliu témata a problémy spojené se zaměstnaností, byli seznámeni s fenoménem o poznání více, stížnosti na nedodržování pracovních podmínek v čínských obchodech, stanovených v zákoně vládou, jsou na denním pořádku. Opět podotýkám, že snaha oslovovat čínské imigranty vyšla v naprosté většině na prázdno. Potencionální informátory jsem navštěvoval v jejich prodejnách a pokoušel se o rozhovor, v pár případech - po dlouhém vysvětlování, někteří svolili k pozdější schůzce, na které posléze jejich ochota vadla už při počáteční běžné konverzaci. Jiní gestem vysvětlovali, že během dopoledne přišli o veškeré své znalosti anglického jazyka.

Jak již bylo naznačeno, rozhovory byly vedeny v anglickém jazyce, který je zároveň druhým oficiálním jazykem Lesotha, hned po jazyce sesotho⁷. Určité úskalí této situace spočívá ve skutečnosti, že ani výzkumník a většinou ani respondenti nejsou rodilými mluvčími, a tudíž mohlo docházet k dílčím nepochopením významu otázek či odpovědí. Zjednodušeně by se dalo říci, že komplexnějšími informátory byli lidé ve městech, kteří lépe rozuměli otázkám a dokázali své odpovědi zasazovat do hlubších kontextů a logických linií. Informátoři z vesnického prostředí byli oproti tomu přínosnější v subjektivních výpovědích a lépe se na nich dala pozorovat změna, která na ně díky fenoménu působí.

Jako neméně důležitá se osvědčila i metoda pozorování. Byla realizována především formou nezúčastněnou. Nezkušenému oku by se mohlo zdát, že se jen tak procházím, opak je ale pravdou, mé výpravy po prostředí měly vždy jasný cíl. Právě prostřednictvím pozorování, lze verifikovat či falzifikovat různá data získaná pomocí jiných výzkumných metod. Jednalo se například o ověřování informací týkající se zaměstnaneckého prostředí v čínských obchodech, jejich návštěvnost Sothy, dodržování tradičních způsobů života v rurálních částech království nebo chování Číňanů ke svému okolí, jejich počty, atp.

⁷ Do českého jazyka bývá jazyk sesotho překládán jako jižní sothština, nebo prostě sothština.

Motivace a pozadí výzkumu

Témata vhodná k antropologickému bádání obklopují celý svět, stačí si jen vybrat. V mém případě bylo třeba tuto volbu podřídít určitým kritériím, jež mi pomohou najít si to své – konkrétní téma, kterému se budu ochoten a schopen po delší čas věnovat. Jedním z předních kritérií v mém případě bylo, že téma by mělo být z horského prostředí. Horské prostředí je mi svým klimatem mnohem bližší, než kterékoliv jiné prostředí a jak známo – v dobrých podmínkách se dobře pracuje. Dalším kritériem byla touha zkoumat nějaký nový fenomén s možným přesahem z lokální do globální sféry. Také jsem měl na mysli, že bych se rád někdy podíval do Afriky a spoustu dalších vjemů a pocitů se mísilo v mé hlavě s větší a větší tíhou neodkladně se blížícího data podání návrhu zadání diplomové práce. Rozhodně jsem tedy neměl úplně jasno v tom, čemu bych se chtěl věnovat. Témat jsem si připravil několik a snažil se dát dohromady možnosti a reálnost uskutečnění výzkumu. Lesotho se z tohoto výběru nejevilo příliš reálně vzhledem ke své vzdálenosti a mým finančním možnostem. Mělo pro mě ale bezesporu největší potenciál výzkumných témat, a čím více jsem se o něm dozvídal, tím snadněji se začala jevit jeho dostupnost. Posledním gramem na pomyslné váze mé nerozhodnosti, který převážil miskou s destinací Lesotho, oproti misce s pochybnostmi, bylo objevení několika článků na internetu s tématem čínské imigrace v Lesothu a s tím souvisejícími problémy. Toto téma se mi zdálo jako dostatečně zajímavé na to, aby na delší dobu udrželo moji pozornost a vtáhlo mě do sebe.

Jakožto dlouhodobý člen společenství uživatelů sítě Couchsurfing⁸, jsem oslovil několik členů v Lesothu, s konkrétními otázkami na soužití Sothů a Číňanů v jejich městě a oblasti. Po nějakém čase mi přišly první odpovědi s potvrzením mého očekávání, že toto téma má jistý potenciál a určitě bude stát za to, když se o něm přijedu přesvědčit. Za tuto první zpětnou vazbu jsem byl nesmírně rád a před mým odjezdem do lesothského

⁸ www.couchsurfing.org – síť uživatelů poskytující si recipročně navzájem ubytování a informace

království, jsem ji ještě několikrát využil k získání dalších potřebných informací o tématu i regionu. V kontaktu jsem zůstal i během výzkumu samotného a především ze začátku jsem využil pohostinnosti mých nových přátel a jejich kontaktů. Pro prvotní orientaci v prostředí to byla významná podpora.

Etika výzkumu

Antropologický výzkum mezi zástupci kterékoliv skupiny lidí je vždy velmi citlivou záležitostí. Dodržování jistých etických zásad, spojených s takovýmto výzkumem, by tedy mělo být samozřejmostí. Neustále kladenou otázkou výzkumníka, zvláště pak v prostředí, ze kterého sám nepochází, je, jestli se jeho počínání v očích jeho informátorů, dá vždy považovat za etické. Pouhota sdělení respondentovi výzkumu, že si právě povídá s antropologem a všechno co řekne, může být později použito proti němu, nemusí být k dosažení etičnosti výzkumu dostačující. Etika může být zjednodušeně považována za správnost jednání, zohledníme-li ale i další z antropologických přístupů, a to přístup emický, nutně vyvstane otázka, jak jako novic v prostředí a kultuře, mohu pouze dle svého úsudku vždy jednat správně i z pohledu mých respondentů. Dnes snad už mohu říci, že jsem podle svého nejlepšího svědomí, při svém výzkumu a rozhovorech jednal eticky. Nedílnou součástí této etiky ale bude i prezentace mých závěrů z výzkumu, protože především ty se stanou měřítkem etičnosti a míry empatie v emičnosti, tentokrát ale v kultuře mé vlastní.

V podstatě tu hovoříme o neustálém procesu, který je determinován především mírou našeho poznání. Nejde jen o nalezení něčeho nového, o nalezení jednou pro vždy daných pravd (i když by to snad mohla být lákavá představa), ale spíše o skládání neomezeně velkého puzzle. Realita je totiž natolik složitá a proměnlivá a naše poznání je navíc

značně limitované, že se mnohé takové pokusy v lepším případě nesetkávají pouze s úspěchem⁹.

Když si tedy položím důležitou otázku – jaký může být možný přínos mé práce, pak s jistotou nejednoznačností, s jakou hodlám prezentovat závěry práce a realitu Lesotha, budu odpovídat i na tuto otázku. Stejně tak, jako u jakékoliv jiné práce bude záležet na tom, jak bude práce vykládána a později využita. Mým jediným cílem je pokusit se co nejuvěrohodněji popsat a analyzovat současný stav rychle se rozvíjejícího celosvětového fenoménu v jihoafrickém Lesothu a vykreslit změny, které s sebou nese. I když bude jistě velice těžké zůstat vždy v hranicích etiky, alespoň se o to chci pokusit.

Etnická historie Lesotha

Příchod bantuských kmenů do regionu a mísení s Khoisany

Stejně tak jako ve většině ostatních částí afrického kontinentu, kde se obyvatelstvo a jeho skladba vyvíjela velmi dlouho a složitě, nebylo tomu jinak ani v jižní Africe. Počátkem byl nejspíš vývoj od prvních hominidů k pozdějším Sanům a Khoikhoiům¹⁰. Podobně tomu bylo i u černošských populací, jejichž potomci dnes tvoří velkou většinu jihoafrického regionu. Tito lidé tmavé barvy pleti, odlišní svou fyziognomií, znalostmi a životním stylem, se rovněž kulturně vyvíjeli tisíciletí, i když v jiných přírodních podmínkách. Ještě dříve, než do západní a střední Afriky pronikla znalost technologie

⁹ ČANÍK, P.; ŘEZBOVÁ, L.; van ZAVREL, T.: *Metody a nástroje podnikatelské etiky*. Praha: VŠE, 2005.

¹⁰ Sany je také možné nazývat termíny Khwe, Sho, Bušmeni, Basarwa nebo Křováci. Pojmenování San (Sanové) bylo historicky používáno jejich etnickými příbuznými a historickými rivaly kmenem Khoikhoi. Jméno 'San' pochází z khoisenského slova sonqua, což znamená „ti bez dobytka“ a byl hanlivý, protože se odlišuje od toho, jak nazývali Khoikhoi sebe, což bylo "První lidé". Západní antropologové přijali název San v 70. letech. Pojmenování 'Křovák' (v nizozemštině Boschjesmans), bylo poprvé použito roku 1652, kdy takto nizozemští osadníci popsalí lovce-sběrače, které potkali. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/K%C5%99ov%C3%A1ci>

zpracování kovů, tamní černošské obyvatelstvo už znalo vedle chovu některých druhů domácího zvířectva, například ovcí a koz, zemědělství. Tím se podstatně lišil jejich způsob života od způsobu života Khoisanů¹¹, kteří byli výhradně kočovníky, lovci a sběrači divoce rostoucích plodin a nebo pastevcí. Krom toho hovořili odlišnými jazyky. První černošští zemědělci ve svých původních sídlech však také lovíli zvěř a živili se i sběrem plodin a rybolovem, ale základním zdrojem jejich živobytí bylo pěstování obilovin. Z toho vyplývala i nutnost zdržovat se delší dobu na jednom místě, kde obdělávali svá políčka. Museli proto vést usedlejší život a stavět pevnější, nepřenosná obydlí. Mnohem později, až několik století před Kristem, se do západní a střední Afriky rozšířila znalost tavby rud, zpracování mědi a hlavně železa. Tehdy už žila v oné části kontinentu poměrně početná populace, hovořící proto-bantuským jazykem. Za kolébkou této jazykové pospolitosti je dnes jednoznačně považována kamerunská oblast v západní Africe.¹²

Současné znalosti pohybů a přesunů bantuských kmenů v době před kolonizací Afriky, se opírají především o lingvistické výzkumy, které pomocí srovnávání současné podoby různých bantuských jazyků na obrovském území střední, jihovýchodní a jižní Afriky dokládají, že čím dále od centra původních sídel, tím větší odlišnosti ve slovníku. Gramatická stavba se naopak zachovala v celku jednotná. Základní proto-bantuský fond se zdá být v uvedeném prostoru zcela nesporně prokázán.

Na jih od řeky Limpopo, přicházelo bantuské obyvatelstvo během 3. století po Kristu převážně ze severovýchodu. V žádném případě však nešlo o náhlou a překotnou migraci, ale naopak o postupné pronikání, které nemuselo být vždy přímočaré. Mohly ho ovlivňovat přírodní podmínky, hustota osídlení původním obyvatelstvem, výskyt mouchy tse-tse, a podobně. I když není vyloučeno, že někde bylo příchozí obyvatelstvo tlačeno jinými populacemi nebo nuceno měnit svá působiště zhoršením podmínek pro

¹¹ Khoisané – společné označení pro etnika Sanů a Khoikhoiů

¹² HULEC, Otakar. Dějiny Jižní Afriky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

zemědělské podnikání, většinou postupovalo na další a další území proto, že se zvyšoval počet jeho příslušníků. Někdy se to neobešlo bez pútek a potyček, většinou však docházelo ke smírnému vyřešení – jedna či druhá strana raději ustoupila. V důsledku sousedství vznikla časem i zvláštní symbióza. Khoikhoiové, podobně jako blízcí Sanové, v dobách různých pohrom a za následného nedostatku získávali od černošských zemědělců potraviny. Nejinak tomu bylo s černošskými komunitami, které musely při neúrodě na svých polích, či při ztrátách svých stád, hledat zdroj obživy u nejbližších sousedů, pro změnu tedy oni u Khoisanů. Černoši rádi vyhledávali i manželky z řad khoisanské populace. Nesly to s sebou jejich polygamní zvyklosti. Pro chudší muže bez většího množství dobytka bylo občas schůdnější získat manželky jinde než doma, kde by je museli vyplatit. Proto v dnešních černošských populacích proudí značné procento khoisanské krve, proto i v některých jazycích nacházíme mlaskavky, které nejsou pro bantuský původ typické (např. jazyk xhosa apod.). Všechny zmíněné jevy vznikaly v průběhu mnoha staletí, s největší pravděpodobností po přelomu obou dob železných.¹³ Bantuské obyvatelstvo tedy nebylo prapůvodním obyvatelstvem v regionu jižní Afriky, které by se zde vyvinulo svým specifickým způsobem a utvořilo specifickou kulturu. Vývoj v oblasti byl nekonečným procesem ovlivňování svými sousedy a životním prostředím. Jednotlivé skupiny byly činitelem v ovlivňování vývoje druhých a sami přitom byly neustále ovlivňovány. Vliv a působení jednoho etnika na druhé, je tedy zakořeněno už v dávné minulosti osídlování regionu.

V tomto období také začaly vznikat první velké kmeny, či „státy“. Na území Jižní Afriky žila řada populací, hovořících blízkými bantuskými dialekty, ale jen některé měly předpoklady k tomu, aby se staly vůdčími. Z nich se pak během času vytvořily samostatné kmeny s vlastní organizací a vlastními jazyky. Na náhorních plošinách severních vnitrozemských oblastí to byli předchůdci dnešních Sothů – Čwanů. Mísili se s populací Khoisanů i nově příchozími černošskými zemědělci a pastevci ze severu. Později se část Sothů oddělila, přemístila se na jihovýchod a vytvořila samostatný kmen jižních Sothů.¹⁴

¹³ HULEC, Otakar. Dějiny Jižní Afriky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

¹⁴ HULEC, Otakar. Dějiny Jižní Afriky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

Tak postupně vznikly nové kmenové celky zvané *morafe*. Jejich jména a přesné lokality z této doby však dobře neznáme. Víme jen, že v této části jižní Afriky byly a dodnes jsou, vyšší společenské celky většinou známy pod jménem zakladatelů dynastií nebo jiných významných stařešinů, či bojovníků.

*Difaqane*¹⁵

Dnešní království Lesotho je domovem bantuských kmenů Sotho a Sotho – Čwana, které původně žily v malých skupinách se svými náčelníky na vyvýšených oblastech v dnešním Svobodném státě¹⁶. Pilířem jejich ekonomiky bylo dobytčářství a pěstování plodin a ústředním bodem jejich života obchod.

Devatenácté století však přineslo, pro tuto poměrně klidnou existenci, fatální změny. Na pastviny Sothů začali zpočátku pronikat Voortrekkeři¹⁷ a další běloši. Zároveň došlo k *difaqane*, což byl teprve začátek ničivé vlny změn v oblasti. Sousední kmeny z velké části zcela zmizely nebo silně prořídly, na útěku pak sami zas napadali sousední kmeny, nutili je opouštět tradiční vlastní území a vyhledávat nová, mnohdy značně vzdálená, takže docházelo k dalším ztrátám na životech, ať už v důsledku krvavých bojů nebo z nedostatku potravin či propukajícími nemocemi. Sothové však vyšli z tohoto období

¹⁵ Difaqane – v jazyce sotho znamená rozptýlení, nucené stěhování. Série rozepří a bitev na jihovýchodě křovinatých stepí byla v podstatě permanentní válkou o limitované zdroje, pohlcovala malá náčelnictví na velkém území a následně vedla k utváření stále centralizovanějšího a militarizovanějšího království Zulů pod vedením krále Šaky. Vrcholu dosáhla v letech 1816 – 1819. Boje vedly k útěku poražených a dalších skupin pryč z regionu zanechávající za sebou značnou spoušť. Další státy a společnosti vznikly právě z potřeby vlastní ochrany před hrozbou *difaqane*. (Reid, 2011)

¹⁶ Svobodný stát je jednou z devíti autonomních provincií Jihoafrické republiky, na jihovýchodě sousedí s Lesothem.

¹⁷ Komunity bělochů (Búrů – Boers – holandsky farmáři) s četnými Khoikhoii a jejich sluhy putující ve 30. letech 19. století směrem do vnitrozemí, s úmyslem získat novou půdu a vymanit se z područí Britů, v té době místodržících v Kapsku.

mnohem jednotnější. Zasloužil se o to především vynikající vůdce Mošeše Veliký, vesnický náčelník, který je sjednotil a zároveň přilákal velké množství uprchlických skupin. Zavedl svou vesnici do horské pevnosti Butha - Buthe, kde zřídil základnu a odolával prvním výpadům *difaqane*. V roce 1824 začal přibírat další uprchlíky před *difaqane* a přesunul hlavní stan na lépe hájitelný vrchol Thaba – Bosiu a odrážel jednu vlnu útočníků za druhou.¹⁸ Jeho diplomatické schopnosti byly pověstné a podařilo se mu získat nezávislost pro svůj stát pomocí uzavíraných aliancí a sňatky se sousedními náčelníckými rody.¹⁹

Kolem roku 1840 Mošeše svou vládu zcela upevnil a měl pod sebou přes čtyřicet tisíc lidí. Základnu chránily skupiny usazené po obvodu území, které částečně uznávaly jeho autoritu. Nakonec všechny sjednotil ve volném svazku státu Basotho, který měl v roce 1870, kdy zemřel, 150 000 obyvatel.²⁰

Mošeše přijímal na svém území křesťanské misionáře. První přišli v roce 1833, byli z Pařížské evangelické misionářské společnosti a usadili se Morije²¹. Mošeše jednoho z nich učinil svým rádcem a chytrou diplomacií, již využíval při jednání s místními náčelníky, začal aplikovat i na jednání s Evropany. Misie, často situované v odlehlých částech království, sloužily jako reálné symboly jeho autority. Mošeše misionářům povolil pokřesťanštit sothské zvyky a oni jeho zemi na oplátku bránili proti nové hrozbě – sílící expanzi Búrů a Britů²².

¹⁸ FITZPATRICK, Mary, et al. Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

¹⁹ REID, Richard J. Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011.

²⁰ FITZPATRICK, Mary, et al. Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

²¹ <http://www.sahistory.org.za/pages/people/bios/moshoeshoe.htm>

²² FITZPATRICK, Mary, et al. Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

Království Basotho strávilo většinu první poloviny 19. století odrážením búrských nájezdů. V roce 1843 se Mošeše spojil s vládou britské Kapské kolonie. Následné smlouvy sice definovaly jeho hranice, ale nezastavily potyčky s Búry, kteří se usazovali v úrodném lowveldu²³ západně od řeky Mohokare²⁴. V roce 1858 napětí vyvrcholilo propuknutím války Oranžského svobodného státu²⁵ s Basothem. V roce 1865 následovala druhá válka s Búry. Po počátečním vítězství začal Mošeše prohrávat a nakonec se musel vzdát většiny západních nížin. V roce 1867 Mošeše svěřil svůj stát pod ochranu Britů a zem se stala protektorátem Basutsko (Basotholand) a v roce 1871 (rok po Mošešeho smrti) byla země připojena ke Kapské kolonii.

Na další desítky let po Mošešeho smrti, bylo Basutsko poznamenáno spory o následnictví a svědkem stále větších tlaků britské koruny na zasahování do autonomie země. V roce 1884 přešlo Basutsko z područí Kapské kolonie opět přímo pod britskou správu, jako britský protektorát. Mělo to jeden neočekávaný dopad – při vzniku Jihoafrické unie v roce 1910 nebylo, jakožto britský protektorát, začleněno do unie. Kdyby bylo pod správou Kapské kolonie, stalo by se součástí Jihoafrické republiky a posléze by v něm taktéž platily zákony apartheidu.²⁶

Z doby velkých zmatků a krutých bojů o půdu a holé přežití všech možných skupin a kmenů v regionu vznikla, jako sňatek z čistého rozumu, nová entita – sothský národ. Zpočátku jen shluk několika sothských, čwanských a jiných kmenů pod vedením krále Mošešeho našlo útočiště ve vyvýšeninách Dračích hor a na přilehlých nížinách. Později, s přibíráním dalších kmenů pod svou ochranu, vznikl celkem významný celek s dobře centralizovanou politickou mocí, která dala vzniknout jisté náležitosti se Sothy, tím

²³ Stejně jako lowland, viz. poznámka č. 3, tentokrát v afrikánském podání.

²⁴ Dnešní Caledon river

²⁵ Dnešní Svobodný Stát – provincie JAR

²⁶ LUNDAHL, Mats; MCCARTHY, Colin; PETERSSON, Lennart. In the shadow of South Africa : Lesotho's economic future. Hants : Ashgate Publishing Limited, 2003. 195 s. Dostupné z WWW: <<http://books.google.com/>>.

de facto vznikl budoucí sothský národ, s jehož přítomností a silou museli sousedé počítat stejně tak, jako Sothové museli počítat se přítomností svých sousedů. Leč byli to většinou zemědělci a dobytkáři dobře zvyklí obchodovat s okolím, v této době se to více než hodilo. Sothové museli více než kdy jindy intenzívně jednat a kooperovat s ostatními obyvateli království a hlavně být schopni soudružnosti proti hrozbám, především ze strany Búrů, jejichž evropský pohled na koncept vlastnění a využívání půdy byl zcela odlišný od toho afrického²⁷. V tomto případě šlo o první dlouhodobější zkušenost Sothů s lidmi, kteří smýšleli výrazně rozdílně a jediné možné soužití bylo na bázi obchodu a podřízenosti. Do budoucna tak museli své adaptační strategie značně přehodnotit. Avšak se schopností přijímat a integrovat nové prvky, s kterou částečně dokázali přijmout i křesťanství, dokázali přijímat i další nové výzvy.

Vznik samostatného Lesotha

Počátkem 20. století vzrostla migrace za prací do Jihoafrické unie (později od roku 1910 do Jihoafrické republiky) a Basutsko získalo pod britskou správou větší autonomii. V té době byl nejvýznamnějším místním správním subjektem Basotholand National Council²⁸, poradní sbor koloniální správy. V polovině 50. let požadovala rada vnitřní samosprávu a volby, z nichž by vzešli členové samosprávy. Mezitím se začaly vytvářet politické strany, v první řadě Basotholand Congress Party (BCP) a Basotholand National Party (BNP), konzervativní skupina, kterou vedl náčelník Leabua Jonathan. V prvních volbách v Basutsku v roce 1960 zvítězila BCP, jejímž hlavním bodem programu byla úplná nezávislost na Velké Británii. Dosáhlo se dohody a nezávislost měla vstoupit v platnost v roce 1966. Při dalších volbách v roce 1965 zvítězila BNP. Náčelník Jonathan

²⁷ „Búrský životní styl a kultura – skutečné i idealizované – měly zásadní vliv na dějiny regionu. Zatímco četní původní členové holandské expedice Východoindické společnosti plánovali návrat do Evropy. Búrové se brzy začali považovat za výraznou komunitu, která je usídlena v jižní Africe navěky. V souladu s kalvinistickou vírou byli Bohem vyvoleným lidem, který má povinnost civilizovat své černé sousedy a tím je spasit. Někteří učenci rovněž tvrdí, že právě kalvinismus a zvláště jeho doktrína o předurčení zplodily představu rasové nadřazenosti pozdějších Afrikánců: oddělení ras je dáno Bohem, což ospravedlňuje jakékoliv snahy o zachování čistoty bílé rasy v její zaslíbené zemi.“ (FITZPATRICK, et al., 2005, s.28.)

²⁸ Národní rada Basutska

se stal prvním ministerským předsedou nového nezávislého Lesothského království a nominální hlavou státu se stal král Mošeše II.²⁹

Příchod čínských imigrantů

Velmi rychle rostoucí čínská komunita v Lesothu se zdá být jakýmsi imigračním kontrastem v rozporu s trendem minulosti, kdy do království proudilo jen značně omezené množství přistěhovalců ze zemí mimo Afriku. Z terénního výzkumu vyplynulo, že několik Číňanů vstoupilo do Lesotha již brzy po získání nezávislosti v roce 1966, kdy Lesotho mělo blízké vztahy s Tchaj-wanem. Přišly první soukromé investice a blíže nespecifikovaná podpora od tchajwanské vlády. Král Mošeše II. pozval koncem sedmdesátých let tchajwanské zemědělce, aby přijeli podpořit rozvoj v západních nížinných oblastech země. Ti se později začali angažovat i v jiných odvětvích hospodářství, převážně v obchodu. Tímto vznikla počáteční síť čínských imigrantů, která pomohla s podporou nově příchozích.³⁰

Nicméně za posledních 15 let došlo k zásadní změně. Přestože Lesotho přehodnotilo svou zahraniční politiku a v současné době oficiálně Tchaj-wan neuznává. Boom místní textilní a oděvní výroby byl financován téměř zcela investory z Tchaj-wanu³¹. Tito investoři s sebou ale přivedli spoustu kvalifikovaných pracovníků a manažerů³² z pevninské Číny³³. V posledních letech se čínští imigranti³⁴ začali ve velkém zabývat i maloobchodem v celé zemi, a to takovým způsobem, že i v odlehlých venkovských

²⁹ FITZPATRICK, Mary, et al. Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

³⁰ Informátorka madam Thahane, školní inspektorka z Butha-Buthe

³¹ Taiwan - Čínská republika

³² Příkladem může být velká textilní společnost Nien Hsing Denim Mill, která zaměstnává 500 čínských pracovníků vedle dalších 3000 sothských zaměstnanců.

³³ Čína – Čínská lidová republika

³⁴ Za Číňany lze souhrnně považovat jak imigranty z pevninské Číny, tak i z Tchaj-wanu. Jde spíše o kulturní a etnické pojmenování, než o příslušnost k určité zemi.

oblastech, se nachází mnoho obchodů provozovaných Číňany. Čínští přistěhovalci vsadili rovněž na stavebnictví s tím výsledkem, že čínské firmy vyhrály zakázky na naprostou většinu nových budov. Pekingské velvyslanectví v Lesothu odhaduje, že počet čínských občanů v Lesothu se blíží pěti tisícům, jedná se o Číňany jak z Tchaj-wanu, tak i z pevninské Číny, což z nich činí největší zahraniční komunitu, která kdy v Lesothském království žila.

Současná demografie a etnické složení

Populační složení v Lesothu je dnes velmi homogenní, a to jak v případě etnické skladby jeho populace, tak i v případě náboženství a kultury. Sothové zahrnují téměř sto procent z odhadovaných dvou milionů obyvatel Lesotha (99,7%), druhou nejpočetnější skupinou jsou Číňané, jejichž odhadované zastoupení na populaci Lesotha činí 0,25%. Zbývající nepatrné množství, tvoří zástupci všech zbývajících etnik dohromady zahrnující především úředníky z ambasád a pracovníky vládních, nevládních, ziskových i neziskových organizací působících v Lesothu. Ve víře dává 90% obyvatel Lesotha přednost křesťanství v různých podobách, často i kombinované s tradičními animistickými náboženstvími. Ostatními důležitými náboženstvími jsou islám³⁵ a hinduismus.³⁶

Ovšem je tu jedna dosti důležitá poznámka, ač Sothové cítí silnou kulturní totožnost a sounáležitost v rámci svého etnika, rádi o něm mluví, chválí a popisují, tato sounáležitost by ale neměla být vykládána jako silná národní identita. Zaprvé, už samotné umístění hluboko v srdci Jihoafrické republiky, historicky nutí tuto malou zemi do závislosti na jeho mnohem větším a respektovanějším sousedovi. Zadruhé, Sothové věří především

³⁵ Stejně jako v mnohých jiných rozvojových státech, i v Lesothu jsou snahy o větší prosazení Islámu. O tento trend jsem se nijak zvlášť nezajímal, víceméně náhodně jsem se však dostával k informacím typu – dlouhodobě finančně podpoříme Vaši školu, sirotčinec, atd., když sem bude moci docházet náš muslimský učitel. Spoustu těchto institucí řeší vyloženě existenční problémy a tuto nabídku tedy pečlivě zvažují.

³⁶ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2831.htm>

Sothům, jako schopnému, chytrému a mírumilovnému³⁷ národu, méně už však současné byrokracii státu Lesotho.

Hustota osídlení v Lesothu je na africký stát celkem vysoká a to navzdory slabému osídlení v horách. Přibližně 70% obyvatel žije v úrodných nížinách na západě země, zbytek je rozptýlený v podhůří a na horách. Téměř tři čtvrtiny obyvatel země žije v úzkém koridoru, širokém jen asi 40 kilometrů, táhnoucím se podél řeky Caledon. Od získání nezávislosti v roce 1966, došlo ke značnému pohybu obyvatelstva směrem k hlavnímu městu Maseru. Maseru má v tomto ohledu zdaleka nejvíce obyvatel, nabídkou služeb se téměř může rovnat srovnatelně velkým jihoafrickým městům, infrastruktura však značně zaostává. Mezi další větší města ve zmiňovaném pásu, která jsou často nazývána jako *camptowns*, pro svůj značně rustikální vzhled, patří například Maputsoe, Teyateyaneng, Mafeteng a Hlotse. Většina Sothů však žije v obcích s méně než dvě stě padesáti obyvateli.

Budoucí populační vývoj je jen těžko odhadnutelný. Současný roční přírůstek obyvatelstva činí 0.1%.³⁸ U čínské komunity se počítá s jejím růstem, úměrně s vlivem, kterého dosáhne. Sothské obyvatelstvo však předjímá svůj demografický vývoj poněkud rozpačitě. Lesothská populace roste pomalejším tempem, než jaký je demografický trend ve většině jiných afrických zemí. Přestože porodnost země je mírně nad světovým průměrem, populační růst je omezen vysokou kojeneckou úmrtností a ohromnými problémy, které v Lesothu působí AIDS. Lesothská populace je tak poměrně dost mladá, udává se, že více jak tři pětiny obyvatel je mladších 29. let. Průměrná délka života

³⁷ Jedna z oblíbených vět, kterou se snaží lesothská vláda přilákat více návštěvníků, investorů a turistů do země je, že Sothové jsou nejmírumilovnějším národem na světě. Tento dojem za krátko získá snad každý, kdo se v zemi chvíli zdrží. Přijetí je velice vlídné a oproti kontrastní Jihoafrické republice s procentuelně jednou z nejvyšších mír kriminality na světě, je Lesotho ještě ve velice přijatelných mezích. Nicméně tento fenomén nejmírumilovnějšího národa měl být budován uměle v minulém století, jako rozhodnutí vlády, vytvořit přátelské a usměvavé Lesotho. Státní úředníci prý museli projít zemí a všechny obyvatele spravit o tom, jak výhodné a přínosné pro ně bude, budou-li se chovat v tomto duchu. Dnes se téměř v každém rozhovoru s občany Lesotha dozvíte, že: „*Basotho nation is the most peaceful nation in the World*“.

³⁸ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2831.htm>

v Lesothu je menší než africký průměr a patří k nejnižším na světě³⁹. Lesotho je také velmi ovlivněno trendem dočasné i trvalé ekonomické migrace Sothů směrem do Jihoafrické republiky a lze jen těžko vyvozovat závěry směrem k budoucímu vývoji.

Shrnutí

Historický vývoj etnické skladky obyvatelstva Lesotha byl ve svém počátku poměrně pestrý, semi-kočovné bantuské kmeny se v dobách svého příchodu do oblasti hojně smísily s khoisanským obyvatelstvem. Sothský kmen z důvodů své obrany našel útočiště na vyvýšených místech a do svého područí přijal velké množství příslušníků ostatních rozptýlených kmenů, přechajících v dobách *difaqane*. Z tohoto základu vzešel Sothský národ. Nešlo tedy v žádném případě o vývoj homogenní skupiny, která by neměla zkušenosti s absorbováním nových a jiných prvků do svého podvědomí. Historicky v Africe vždy existoval obchod na dlouhé vzdálenosti, se vzdálenými partnery. Příchod Evropanů byl pro Afričany pouze setkáním s dalšími obchodníky, kteří přišli z větší vzdálenosti.⁴⁰ V podstatě ale Lesotho ve své minulosti hostilo jen velmi malé množství zahraničních přistěhovalců a zejména pak těch ze zemí mimo Afriku. Od konce 19. století, to bylo jen několik rodin z jižní Asie, v důsledku migrace z tehdejší jihoafrické provincie Natal. Ostatní nedomorodé skupiny byly omezeny jen na několik rodin evropského původu, které původně přišli jako misionáři, obchodníci, nebo koloniální úředníci, kteří se posléze rozhodli zůstat. To s sebou mohlo nést i další výrazné změny v pohledech na jiné kultury a především na vývoj své vlastní. Tito všichni měli svůj jistý vliv na kulturu Sothů, nicméně kultura a etnické složení jsou dva rozdílné pojmy. Etnicky na území Lesotha vzniklo velice jednotné společenství, jež ještě do nedávna představovalo bezmála sto procent populace Lesotha. Jediným činitelem, který tuto

³⁹ <http://www.worldlifeexpectancy.com/>

⁴⁰ CHABAL, Patrick. *Africa : The Politics of Suffering and Smiling*. Scottsville : University of KwaZulu-Natal Press, 2009.

homogennost začal narušovat je masivní čínská imigrace, se kterou se v zemi chtě nechtě musí počítat. V současné době jde stále ještě o poměrně nový fenomén, s kterým se Sothové zatím učí srovnávat. Pohledy na čínskou komunitu jsou dosti ambivalentní. Velice záleží na konkrétním místě a konkrétních zkušenostech s touto nepřehlédnutelnou minoritou. Lze tedy předpokládat, že na dalším vývoji sothské – lesothské kultury bude čínská přítomnost jistě participovat, dovedu si představit, že tento proces bude probíhat se stále větší razancí.

Politické pozadí fenoménu

Politická situace

Dnešní království Lesotho je dědičnou konstituční monarchií, král je sice nejvyšším představitelem státu a těší se velké úctě svých poddaných, ale nemá téměř žádnou výkonnou moc. Podle tradičních zákonů může být svržen většinovým hlasováním sboru náčelníků. Skutečnou moc drží ve svých rukou ministerský předseda⁴¹ a parlament. Ten je dvoukomorový a sestává se ze 120 členů volených národním shromážděním a z nevoleného senátu. V senátu zasedá 22 náčelníků a 11 nominovaných členů.⁴² V současnosti by se Lesotho dalo označit jako politicky mírně stabilní. V dobách po svém vzniku⁴³ však pokračovalo v politických rošádách podobně jako před svým vznikem.

⁴¹ V současnosti je to pan Pakalitha Mosisili, který je také zároveň ministrem obrany.

⁴² FITZPATRICK, Mary, et al. Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

⁴³ Viz. kapitola Vznik samostatného Lesotha

První samostatná vláda byla velice nepopulární a ve volbách roku 1970 zvítězila konkurenční strana BCP. Dosluhující ministerský předseda Jonathan odpověděl zrušením ústavy, zatčením a vyhoštěním krále a zákazem opozičních stran. Lesotho se stalo státem jedné strany a navázalo úzké styky se socialistickými státy.

Jonathana svrhl v roce 1986 vojenský převrat a hlavou státu se opět stal Mošeše II. Ale klid netrval dlouho. Mezi králem a vůdcem převratu Justinem Lekhanyou pokračovaly spory o moc. Mošeše II. Byl sesazen ve prospěch svého syna, prince Davida Mohata Bernga Seisa čili Letsieho III. Volby v roce 1993 vrátili vládu BCP. V roce 1995 Letsie III. Abdikoval ve prospěch svého otce, který znovu dokázal vnést do Lesotha alespoň zdání pořádku. Necelý rok po nástupu na trůn Mošeše II. Zahynul při autonehodě⁴⁴ a králem se opět stal Letsie III.

BCP se rozdělila na dva tábory. Jedni chtěli, aby vůdcem zůstal ministerský předseda Ntsu Mokhehle a druzí byli v opozici. Mokhehle odpověděl vytvořením strany Lesotho Congress for Democracy (LCD) a vládl dál, nyní s BCP v opozici. V roce 1998 Mokhehle zemřel a vůdcem LCD se stal Palalitha Mosisili. Později téhož roku LCD drtivě zvítězila ve volbách, které mezinárodní pozorovatelé prohlásili za přijatelně poctivé, ale v Lesothu vyvolaly vlnu protestů. Napětí mezi státní správou a vládou se zостřilo a rozštěpená byla i armáda. V září 1998 vláda povolala své smluvní partnery, Botswanu, JAR a Zimbabwe, aby pomohly obnovit pořádek v zemi. Rebelové v armádě se postavili na odpor a výsledkem byla silná střelba a všeobecné plenění v Maseru. Od roku 1992 až do těchto politických událostí, rostla lesothská ekonomika celkem stabilně. Nicméně tato vzpoura zničila téměř většinu obchodní infrastruktury v Maseru a dalších velkých městech v zemi, což mělo katastrofální dopad na ekonomiku země.⁴⁵ Volby, původně plánované na rok 2000, se konaly až v květnu 2002. LCD zvítězila a ministerský předseda Palalitha Mosisili dostal druhý pětiletý mandát.⁴⁶ Zatím poslední volby se konaly v roce 2007 s účastí okolo 50% voličů. Opět zvítězila strana LCD premiéra Mosisiliho a Lesotho se

⁴⁴ Jeho terénní vůz se zřítíl při nehodě v Maluti Mountains, ne všichni uvěřili, že to byla nehoda.

⁴⁵ Pan Moletsane, informátor z Maseru

⁴⁶ FITZPATRICK, Mary, et al. Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

tak, podle výsledků voleb, stává státem s jednou dominantní stranou a roztroušenou opozicí.⁴⁷

Na celostátní a mezinárodní úrovni je rozhodující instancí vláda a premiér. Ale i přes rozšiřující se urbanizaci, růst moderních institucí a byrokracie, Sothové stále udržují tradiční instituci náčelnictví. Podle tradic jsou náčelníci prodlouženou rukou krále, i když faktický vliv krále na běžný život obyvatel v konstituční monarchii není výrazný, systém náčelnictví je stále živý. Náčelníci představují přirozenou autoritu, zodpovídají za chod vesnic i přilehlých oblastí, řeší spory - existují jasně vymezené kompetence, kde suplují státní soudy, a zajišťují obřady.⁴⁸ Při terénním výzkumu jsem zavítal i do vesnic v horách, vždy bylo nezbytné vyhledat náčelníka a požádat o povolení k přespaní v jeho vesnici, popřípadě na jeho území. Kdybych tak neučinil, považovalo by se to za neslušnost, v krajním případě i za důvod k fyzické obraně svého území před vnější hrozbou. Na lokální úrovni požívají náčelníci značné úcty a jejich rozhodnutí jsou závazná.

Korupce

Korupce je běžnou součástí života v Lesothu, stejně tak, jako v mnoha jiných státech a to nejenom v Africe. Veřejné mínění, i přes vloženou opětovnou „důvěru“ vládní straně, si ale současně nedělá iluze o velké míře korupce v zemi, která sahá především do těch nejvyšších pater státního zřízení, což má neblahé dopady na celou zemi a přímo jí tím ovlivňuje. Investoři a jiné zájmové skupiny si kupují přízeň úřadů, čímž si zajišťují lepší výchozí podmínky pro své podnikání, či další aktivity. Dopady na celou společnost ale mohou být zásadní, zvláště v zemi, která se snaží vytvořit příjemné investiční prostředí pro zajištění ekonomického růstu země.⁴⁹ Masivní korupční skandál, který musela řešit až

⁴⁷ <http://www.eisa.org.za/WEP/les2007results.htm>

⁴⁸ HAMNETT, Ian. *Chieftainship and legitimacy*. London : Routledge & Kegan Paul, 1975.

⁴⁹ MBAKU, John Mukum. *Corruption in Africa: Causes, Consequences and Cleanups*. Plymouth: Lexington Books, 2007.

Světová banka⁵⁰, vypukl např. mezi dodavateli největšího projektu v zemi LHWP⁵¹ v roce 1999, kdy bylo více než dvanáct nadnárodních společností a konsorcií obviněno, že podplatily generálního ředitele projektu. Poté, co byl sám generální ředitel shledán vinným, byly následně usvědčeny i tři další významné evropské firmy⁵². Ve spojení s čínskými imigranty je korupce zmiňována taktéž, většina z nich je držiteli cestovního pasu Lesothského království a tím i držiteli oprávnění k cestování po celém regionu. *„Přiletí do země a než opustí letiště v Maseru, už vlastní lesothské pasy, to přece není normální. Navíc neumí ani slovo v našem jazyce“*.⁵³ Dalším známým trikem je korupční chování celníků, kteří těží z velké migrace mezi Lesothem a JAR. Obvykle svou „nepozorností“ zapomenou dát výstupní razítko, nebo do něj nedopíší datum. Později navrátilcům vyhrožují vysokou pokutou, které by se samozřejmě po „domluvě“ mohla stát celkem únosnou. S touto metodou má svoji zkušenost téměř každý, soudě dle výpovědí informátorů. Je však jen jednou z mnoha praktik, které zástupci státní moci uplatňují na své spoluobčany. Neformální způsoby shánění obživy a zajištění svých potřeb pomáhá lidem se vypořádat s realitou ve formálním sektoru, který tyto potřeby pokrývá nedostatečně, jak zjistíme v dalších kapitolách. Ve státech jako je Lesotho, jsou tyto strategie často nevyhnutelné k zajištění základních potřeb běžného obyvatelstva.

Vládní snahy o rozvoj země

Během posledních let byla politická situace charakterizována velkým množstvím nepřátelství mezi politickými stranami, které zaštitěny armádou nebo aspoň její částí, čekaly na svou příležitost. Nicméně, jak se zdá, s posledními volbami vzaly věci obrat k lepšímu. Veřejnost už tradičně doufá, že země vstoupila do mírovějšího a

⁵⁰ Světová banka na celý projekt LHWP významně přispívá.

⁵¹ Lesotho Highland Water Project – obří projekt na skladování a prodej vody a výrobu elektřiny. Viz. kapitola Ekonomická situace Lesotha - LHWP

⁵² <http://www.internationalrivers.org/africa/lesotho-water-project/lesotho-water-project-corruption>

⁵³ Mpheng Morebe, informátor z Butha - Buthe

demokratičtějšího procesu, který umožní, aby se zabránilo ještě větším hospodářským problémům v dohledné budoucnosti.

I přes různé neduhy, třenice a tlaky, se vláda pokouší přilákat do země nové investory, kteří by jí s rozvojem země pomohli. Lesotho se v tomto ohledu velice snaží a je velmi otevřené realizaci víceméně jakýchkoliv zahraničních investic. Za posledních pět let bylo království v přilákání zahraničních investorů úspěšnější než většina ostatních nejméně rozvinutých zemí a to především v oblasti proexportních investic. Zahraniční investoři v oděvním průmyslu vytvořili nová pracovní místa a částečně tak přispěli ke snížení chudoby. Zvýšená produkce a nižší příjmová nerovnost pomohly Lesothu snížit míru populace žijící pod úrovní 1 dolar na den z 45,4% v roce 1999 na 33,1% v roce 2008. Udržením této tendence by mohlo Lesotho dostát jedné z osmi priorit „Rozvojových cílů tisíciletí - MDG“⁵⁴ – programu, který má vést k odstranění největších problémů rozvojového světa. Zmíněnou prioritou je právě odstranění extrémní chudoby a hladu. Vizí je do roku 2015, snížit na polovinu počet lidí, kteří mají příjem nižší než 1 dolar na den. Ovšem v roce 2009 v Lesothu extrémní chudoba narostla o 2% z důvodu snižování objemu výroby v textilních továrnách a uzavírání dolů v Jihoafrické republice, což zapříčinilo rostoucí nezaměstnanost a propad příjmů domácností.⁵⁵

Místní vláda v roce 2009 iniciovala řadu reforem ke zlepšení svého indexu v rámci MDG a dále stanovila své vlastní „*Vision 2020 development goals*“, které zahrnují strategii podpory pro textilní a oděvní průmysl, a dále např. rozvojovou strategii soukromého sektoru. Opatření pro textilní průmysl zahrnující přímou finanční podporu a technickou asistenci směřují k podpoře konkurenceschopnosti. Lesothská vláda např. oslovila čínské textilní společnosti s žádostí o pomoc na zvýšení produktivity ekonomiky. Lesotho se tak v současné době opět snaží o přilákání dalších investorů. Království je také signatářem Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a státními příslušníky jiných států a je členem Multilaterální agentury pro investiční záruky (MIGA), která propaguje a podporuje tok přímých zahraničních investic do rozvojových zemí tím, že poskytuje

⁵⁴ MDG – Millenium Development Goals

⁵⁵ <http://www.businessinfo.cz/>

investiční záruky investorům ke zmírnění některých nekomerčních rizik spojených s realizací projektu, např. politická rizika, omezení převodu, vyvlastnění, porušení smlouvy, války a občanské nepokoje v hostitelských zemích.⁵⁶

Čínský zájem o Afriku

S dlouhodobým hospodářským růstem Číny muselo přijít i jeho logické vyústění v podobě expanze přes své hranice a kontinent. Z ještě nedávno rozvojové země, se za půl století stala supervelmoc schopná konkurovat zbytku světa. Ovšem k tomu, aby mohlo být toto tempo zachováno, je nutné zajistit nejenom poptávku po čínském zboží a nová odbytiště, ale také dostatek surovin a energií na jejich výrobu a také možnost dlouhodobých čínských investic v zahraničí. Toto všechno a ještě mnohem více nabízí právě Černý kontinent.

„V současném diskursu o rostoucí globální roli Číny, je Čína často identifikována jako nový poskytovatel pomoci. Ve skutečnosti ale Čína zahájila svou pomoc Africe více méně ve stejné době, kdy na počátku padesátých přišel Západ se svými podpůrnými programy.“⁵⁷

Jednotlivé státy Afriky mají svá různá specifika, kterými se v různých ohledech od Číny značně liší. Rozdíly panují především v legislativě a vládních systémech, jejichž základy byly položeny různými koloniálními velmocemi. Rozdíly dále panují v úrovni rozvoje, momentální politické situaci a v mnoho dalších faktorech závislých například na pozici země v bipolárním světě studené války. Avšak i přes tyto odlišnosti mají zdejší státy mnoho společných problémů. Mezi ně bohužel často patří deficit demokracie, všudypřítomná chudoba, nedostatečná infrastruktura, slabé zdravotnictví a školství,

⁵⁶ <http://www.businessinfo.cz/>

⁵⁷ CHERU, Fantu; OBI, Cyril. *The rise of China and India in Africa*. London : Zed Books, 2010. 54 s.

nedostatek zahraničních investic či diskriminující mezinárodní tržní systém. Společné problémy dávají vytvořit společné cíle, tudíž je možno formulovat i africké požadavky na spolupráci. Imperativem je zde rozvojová pomoc, neoficiálně i nezasahování do vnitřních záležitostí, čili minimální požadavky na dodržování demokratických standardů a lidských práv, které tak rádi zdůrazňují západní státy a společnosti. Důležitým, avšak opomíjeným, motivem spolupráce s Čínou, může být i prostá pozornost a úcta, která se jim od čínských hodnostářů dostává.⁵⁸ Vzpomínám si na rozhovor, kdy mě v Lesothu oslovil místní mladík a zajímal ho život v Evropě, později, když jsem se ho ptal na jeho život a jeho sny, odpověděl, že to, čeho by chtěl v životě dosáhnout je: „*To have a respect*“! Je to věc společná mnoha zdánlivě bezprizorním lidem po celém světě. V konkrétním případě afrických států, je akt zájmu o ně a projevy jisté sympatie a ochoty pomoci, něco jako balzám na duši. V době, kdy cítí jisté opovržení a odklon ze strany Západu, přišla konkrétní nabídka na spolupráci s vidinou následného rozvoje odjinud, z Číny. Všichni tuší, že to nebude nezištná pomoc a spolupráce, ale je to stále více, než nic. Slovo rozvoj je magické a ti, kdož se budou magicky rozvíjet, získají i tolik milovaný respekt. Především ale uspokojí své nejpalčivější problémy.

Čína se nyní nachází ve značně výhodném postavení. Přibližně v takovém, jak to shrnul Domingos Jardos Muekalia⁵⁹: *“Má jednu nohu v rozvojovém světě a druhou ve vyspělém s křeslem v radě bezpečnosti OSN”*.⁶⁰ Požadavky afrických států bez větších obtíží splní, překrývají se totiž v mnoha případech s jejími vlastními zájmy. Pragmatické nevměšování se do vnitřních záležitostí je výhodné pro obě strany. Rozvoj Afriky je výzvou pro malé i velké čínské firmy, kterým jsou čínské investice určeny. Investicemi do afrického rozvoje se prakticky platí přísun levných surovin a energií do Číny. Mnohdy se stane, že tento přísun surovin je předplacen na několik let dopředu. Obchází se tím celosvětový systém určování tržních cen. Pro Čínu to však znamená výhodnější dosažení cen, při zachování nadstandardní spolehlivosti dodávek. Samotnou těžbu i distribuci zajišťují převážně

⁵⁸ TRNKA, J.,: Čína – africké státy, Motivy, vznik a vývoj partnerství, dostupné z: <http://docs.google.com/>

⁵⁹ Domingos Jardos Muekalia je náměstkem generálního tajemníka pro vnější vztahy na univerzitě Waltera Sisulu v JAR.

⁶⁰ <http://www.sarpn.org.za/documents/d0002237/index.php>

čínským státem řízené firmy. Je tak zajištěna vysoká spolehlivost dodávek, jsou zaměstnání čínští občané a výrazně tak vzrůstá celkový vliv Číny v oblasti. Energie vložená do politické a diplomatické reprezentace se odráží v rychlosti sjednávání nových položek ekonomické spolupráce. Můžeme tak mluvit o hospodářské i politické expanzi Číny do vybraných regionů Afriky.⁶¹

Afričané, zejména pak ti na vládních postech, většinou nemají proti Číňanům takové antipatie, jako chovají po letech zkušeností k dřívějším kolonizátorům, kteří v Africe už stačili v minulosti své zájmy dostatečně prokázat. Čína je, jako platící a starající se „hodná matka“ bez nepříjemné společné minulosti, v Africe o něco lépe přijímána než Západ a proto se tam i lépe prosazuje. „*Je očividné, jak roste počet afrických studentů na čínských univerzitách. Čína potřebuje africké odborníky, které si vychová sama a naučí je čínsky, aby mohla snáze jít za tím, co chce. U nás v Pekingu jich bylo v nižších ročnících hned několik*“.⁶² zároveň se tím Čína staví vůči Africe do role opatrovnické země, která dá chudým zemím vysokoškolsky vzdělané odborníky.

Tento vztah ovšem není tak symbiotický, jak by se mohlo zdát. Podle ekonomických ukazatelů se již Čína stala největším obchodním partnerem Afriky, ale její společnosti se řadí mezi nejhorší zaměstnavatele na kontinentu. Mnoho čínských společností, které působí v Africe, platí svým zaměstnancům mzdy pod hranicí minimálního příjmu a obcházejí i ty nezákladnější pravidla bezpečnosti práce, uvádí zpráva organizace African Labour Research Network⁶³, zkoumající pracovní podmínky v čínských společnostech v deseti afrických zemích. Výzkum, který byl financován odborovými organizacemi z celé Afriky, potvrzuje, že i mnoho čínských dělníků bojuje proti vykořisťovatelským praktikám. Čínské obchodní zájmy se v posledních letech mnohonásobně zvětšily, kdy jen objem obchodu podle agentury Reuters, vzrostl od roku 2000 desetinásobně až na téměř 107 miliard dolarů v roce 2008. Zpráva nazvaná *Čínské investice v Africe z pohledu*

⁶¹ TRNKA, J.,: Čína – africké státy, Motivy, vznik a vývoj partnerství, dostupné z: <http://docs.google.com/>

⁶² Ondřej Vařil, informátor sinolog

⁶³ <http://www.alrn.org/index.php/home>

zaměstnanec⁶⁴ podává zprávu o pracovních podmínkách v Angole, Botswaně, Ghaně, Keni, Malawi, Namibii, Nigérii, Jihoafrické republice, Zambii a Zimbabwe. Ve všech deseti zemích našli výzkumní pracovníci společné znaky chování čínských společností, které patří mezi nejhorší zaměstnavatele. Terénní výzkum v Lesothu přinesl vesměs totožné závěry o podmínkách v čínských firmách a stejně tak i o chování čínských zaměstnavatelů ke svým zaměstnancům. Jak prohlásil Herbert Jauch, vědecký pracovník namibijského Institutu pro výzkum pracovních zdrojů a spoluautor zprávy. Čínské vztahy s Afrikou jsou na bázi klasické koloniální směny, s tím, že Čína exportuje z Afriky suroviny a dováží zboží. *“To by mělo sloužit jako varovný signál. Zablokovává to opět Afriku jako dodavatele surovin. Je tohle nejlepší volbou pro dlouhodobý rozvoj?”* Podle Jaucha by měl být vzkaz Číně následovný: *“Vaše rétorika o novém partnerství s Afrikou, o tom že nejde o nový koloniální vztah, musí být podpořena lepšími pracovními podmínkami.”* Čínské společnosti produkují za nižší náklady než africké společnosti a vytlačují je tak z byznysu, což ve finále znamená ještě menší přínos pro místní ekonomiky.⁶⁵

Ve zkratce lze říci, že Čína si na afrických zemích vytvořila postupem času silnou závislost, ponejvíce z důvodu potřeby tamních surovin, stejně tak si ale i africké země vytvořily, především v posledních dvaceti letech, silnou závislost na Číně, plynoucí z příjmů za prodej surovin, z čínských investic – což je právě i případ Lesotha, a z toho plynoucího rozvoje. Čínské zájmy a strategie jsou však mnohem složitější a komplexnější a jen těžko je lze na tak malém prostoru pojmenovat. Tato kapitola si nicméně kladla za cíl seznámit s hrubým rámcem čínského zájmu o Afriku. Hodnocení jejího počínání však není cílem této práce.

⁶⁴ <http://www.globalmon.org.hk/en/01news/chinese-investments-in-africa-a-labour-perspective/>

⁶⁵ <http://www.globalpost.com/dispatch/africa/090727/chinese-bad-employers-africa?page=0,0>

Důvody čínské emigrace

Dnešní vlny čínských imigrantů trochu připomínají střípky z africké historie. Čínští imigranti téměř doslova vyrazili ve šlépějích dřívějších evropských osadníků, kteří hledali své štěstí v Africe. Tak jako v minulosti, i dnešní příchozí jsou podnikatelé, průzkumníci, dělníci, zemědělci a další. Během posledních desetiletí se jich do Afriky stěhovali statisíce a oproti některým jiným kontinentům, na Černý kontinent to bylo se souhlasem vlády v Pekingu. Usadili se téměř po celé Africe, v městských oblastech i na venkově a mezi jejich nejviditelnější domény patří zejména obchod, stavebnictví a zemědělství.

*Počátky migrace*⁶⁶

Současné přistěhovalecké trendy v čínsko - afrických vztazích mají své kořeny v dobách mezinárodní politiky bývalého předsedy Komunistické strany Číny Mao Ce-tunga. První oficiální dvoustranné dohody s africkými zeměmi se konaly v roce 1956, a to s Egyptem, Alžírskem, Marokem, Súdánem a Guineou a mluvilo se v nich především o obchodních vztazích. V šedesátých letech se počet zemí s oficiálními vazbami na Peking rozšířil na devatenáct. V rámci upevnění nově vzniklých vztahů, naposílal Mao do sedmdesátých let na kontinent až sto padesát tisíc svých občanů na pomoc v rozvoji zemědělství, technologií a infrastruktury. Většina z těchto migrantů se vrátila do Číny poté, co jim skončila smlouva. V severní Namibii se malé tchajwanské firmy objevily již na počátku sedmdesátých let. Postupně se začaly otvírat další podniky v i Jihoafrické republice, pod kterou tehdejší Namibie spadala a Lesothu. Tyto podniky vytvořily prvotní

⁶⁶ Číňané samozřejmě byli v Africe už dávno dříve, než pojednává tato kapitola. První z nich zavítali do Afriky už za dob obchodu dynastie Ming (1368 – 1644) s východním pobřežím. Prvními usadivšími Číňany, byli ti z dob holandské nadvlády. V osmnáctém století je přivlekli Holanďané jako otroky na práci do jižní Afriky. V devatenáctém století jejich služeb pro změnu využívali Britové a to zejména v zemědělství a stavbě infrastruktury.

sítě vztahů a zázemí v podnikání, jichž dodnes využívají noví podnikatelé při příjezdu do Afriky. Současná migrace souvisí především s liberalizací hospodářské politiky Číny na sklonku sedmdesátých let, která za určitých podmínek umožňovala Číňanům opustit vlast a rozvíjet investice v zahraničí.⁶⁷

Současní imigranti v Africe

Dnešní čínské přistěhovalce v Africe můžeme rozdělit do různých kategorií. Jednou z nich jsou dočasní pracovní migranti přijíždějící v souvislosti s čínskými projekty na podporu rozvoje, např. oblíbené projekty na zlepšení infrastruktury jednotlivých zemí. Další jsou podnikatelé, jejich zaměstnanci a v neposlední řadě také pracovníci v zemědělství. Částečně se v některých destinacích projevuje i zvýšený zájem turistického ruchu. Nejpočetnější skupinu zatím představují dočasní pracovní migranti. Oficiální čínské vládní zdroje uvádí až 800 čínských firem působících v 49 zemích po celé Africe. Dělníci pracují v oblasti infrastruktury, veřejných prací, ropy a těžebních operací. Společnosti poměrně často spoléhají na čínské dělníky, ačkoli samozřejmě zaměstnávají i Afričany. Tito dělníci, stejně jako jejich předchůdci, obecně zůstávají jen po dobu trvání smlouvy a později se vrací do Číny. Tou nejvíce zmiňovanou a rozporuplnou skupinou, jsou v posledních letech čínští podnikatelé. Jejich počty rostou závratnými čísly a jejich přítomnost je nepřehlédnutelná. Téměř každodenně se lze setkat v člancích mezinárodních internetových serverů s informacemi o narůstajícím počtu nově otevřených čínských restaurací a všemožných malých prodejen napříč Afrikou. Podnikatelé prodávají zboží různého charakteru od zmrzliny po jízdni kola, oblečení, elektroniku a spoustu dalšího. Tito živnostníci ale nepocházejí jen z pevninské Číny, ale i z Hongkongu, Tchaj-wanu, a dalších různých přistěhovaleckých komunit, zejména ve Francii, Itálii a Španělsku.

⁶⁷ <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=690>

Důvody migrace

Ať už přímo, či nepřímo, přichází Číňané se stávají součástí čínského vlivu v Africe. Nejde ale pouze o zajištění přísunu potřebných surovin pro čínský ekonomický rozkvět, napomáhají také k hledání nových trhů pro svůj export, umožňují expanzi čínským firmám, vytvářejí politický vliv a mnoho dalšího. Z velkého odstupu se vše zdá být podřízeno jedinému cíli – udržet tempo růstu Číny. I když tomu tak ve skutečnosti i je, z pohledu jednotlivých lidí, jde ale především o to, vybojovat si své vlastní místo na slunci, rozvíjet svůj zájem a maximalizovat nabízené možnosti, v tomto duchu si tak i zajistit lepší budoucnost pro sebe a svou rodinu.

Vedle nájemních dělníků čínských firem, se do Afriky stěhují i čínští farmáři. „*V Číně byl vždy nedostatek dobré půdy k obdělávání, s expanzí měst, průmyslových center a často megalomanských infrastrukturních projektů, se její plocha značně zmenšuje. Tím přicházejí tisíce lidí o faktické živobytí a nezbyvá, než se také přestěhovat do města. Zbídačený farmář, pak s vidinou volné půdy nebo jiných možností a finančních stimulů, rád zkusí své štěstí v Africe, v Číně jim totiž o mnoho lépe není.*“⁶⁸ To potvrzují i slova prezidenta čínské Export – Import Banky Li Ruogua, který ve svém projevu v regionu Chongging, s relativně silnou agrární základnou, vyzval chudé zemědělce, aby se přestěhovali do Afriky a slíbil jim podporu ve formě podpůrných investic, rozvoje projektů a pomoc s prodejem výrobků. „*Afrika má mnoho zemí s velkým množstvím pozemků, ale produkce potravin nenaplnuje očekávání. Není nic špatného dovolit zemědělci, aby opustil svou zemi a stal se majitelem farem v Africe.*“ Mnozí čínští rolníci už tak dávno učinili, podle Liu Jianjuna z Čínsko-Africké obchodní rady, která pomáhá čínským firmám hledat obchodních příležitostí v Africe. Zpočátku prý lidé nebyli příliš ochotni se do Afriky stěhovat, protože je tam příliš horko, jsou tam nemoci a války, ale poté, co je oficiálně vyzvala i čínská vláda, byli v tomto ohledu více optimističtí. Pan Liu

⁶⁸ Ondřej Vařil, sinolog

osobně poslal do Afriky za poslední roky několik tisíc Číňanů ze svého domovského města Baoding v provincii Hebei.⁶⁹

Mezi nečínským obyvatelstvem Lesotha je však rozšířen jiný důvod, kvůli kterému do Afriky Číňané přicházejí. „*Jsou to poličtí vězni, kteří dostali doporučeno se z Číny vystěhovat. Odejít na Západ by pro ně bylo složité a tak začínají v Africe, kde musí pracovat pro čínské firmy.*“⁷⁰ Částečně si tím lidé v Lesothu vysvětlují, proč Číňané nepřicházejí a nežijí v Lesothu v rodinách, ale spíš jako jednotlivci a také proč po určitém čase zemi opustí. „*Číňané sem posílají ty mladé vězně za politické zločiny, když si svůj trest odpracují v těch obchodech, tak se můžou vrátit do Číny za rodinou.*“⁷¹ Lidé v Lesothu Číňanům přiřadili více konspiračních teorií, tato s politickými vězni je jedna z nejrozšířenějších. Neformální komunikace mezi ne-Číňany a Číňany funguje jen sporadicky. Důvodům bude věnována další kapitola. Proto tu vzniká prostor pro takové teorie, které nemají reálný základ, ale přesto jsou všeobecně známé a rozšířené.

I když zemědělství u některých imigrantů zůstává zdrojem obživy, další se vrhají i na maloobchod a ten se v mnohých lokalitách stává jejich naprostou doménou. Za právě takovou lokalitu je možno považovat i Lesotho, ve většině jeho měst v nížinách i na horách, hrají čínští obchodníci prim. V Mafetengu je poměrně těžké najít obchod, který není provozován, nebo vlastněn Číňany. Není tedy překvapením, že mnoho čínských přistěhovalců i samo uvádí, že hlavním důvodem jejich odchodu ze země je možnost vydělat si peníze. Připouští, že jejich nové výděvky jsou až třikrát vyšší než v Číně. „*Sdružují se, pomáhají si navzájem, dělají společné velké objednávky do jihoafrických velkoobchodů a získávají tak zboží levněji, než jak ho může získat kdokoliv z nás, mají tak nižší ceny a lidé si nemohou dovolit upřednostnit domácí prodejce. Navíc prodávají levnější zboží z Číny a ničí tím i naše dodavatele. Zanedlouho tu nebude jediná prodejna vlastněna Sothy.*“⁷²

⁶⁹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7118941.stm>

⁷⁰ Thabo, informátor z Maseru

⁷¹ John Khethisa, informátor z Mafetengu

⁷² Mohlaleti Ratane, ředitel neziskové organizace, Thaba - Tseka

Afrika není zrovna místem, kde by bylo něco zadarmo, nebo jak se říká, kde by pečení holubi létali přímo do huby. Pro lidi, kteří ale nemohou najít práci a dostanou konkrétní nabídku k životu v Africe se značnou podporou, to představuje reálnou šanci, které se později již nechtějí vzdát a pracují na ní tvrdě.

Čínský přístup

„Čínští migranti jsou po celém světě velmi specifická skupina, protože se neradi přizpůsobují novému prostředí, naopak se snaží nové prostředí přizpůsobit sobě, tedy vytvořit si okolo sebe svou malou Čínu se vším všudy. Proto jsou zejména v Jižní Asii, Spojených státech a Kanadě tolik známá ona Čínská města, protože se Číňané shlukují do komunit a klanů, v rámci nichž si navzájem pomáhají a podporují nově příchozí v nouzi. Specifickým rysem pro čínské emigranty je také to, že do určité lokality ve světě odcházejí pravidelně Číňané z určité provincie či města v Číně. Důvodem jsou vazby, které mezi sebou rodiny a klany mají, takže když chce někdo z „Horní - Dolní“ v jižní Číně do světa, zjistí si, kde má známé, příbuzné a krajany, kteří mu pomohou, a tam jde. Příbuzenské a klanové vazby a vůbec všechny známosti jsou dodnes pro Číňana nejcennějším pokladem.“⁷³ Tato slova do jisté míry potvrzuje i zpověď jednoho z mála ochotných informátorů z řad čínských imigrantů v Lesothu. Panu Juo-feng Chenovi je teprve 23 let a v Lesothu je už skoro pět let, vlastní obchod *Fu Zhong whole-sale, hardware, furniture*, tedy obchod téměř se vším, na hlavní ulici v horském Mokhotlongu. Uvnitř panuje dobrá nálada a čínský personál je dosti veselý. Chen vlastní ještě další obchody. Na pomoc s překladem si zavolal svého zaměstnance a společnými silami mi vysvětlil, že: *„Podnikání je tu určitě lepší než v Číně, chtěl bych tu zůstat už navždy. Jsem z provincie Fujian a z naší rodiny je tu dalších skoro dvě stě členů po celém Lesothu i v jiných okolních státech.“* Potvrdil tak slova Ondřeje Vařila, že do určité lokality odcházejí pravidelně Číňané z jedné rodiny, klanu, provincie. Afrika je ale trochu specifická v tom, že mnohde se usadili Číňané z různých koutů Číny, a to především

⁷³ Ondřej Vařil, sinolog

proto, že se do lokalit dostali ne v rámci průběžné migrace, ale v rámci kontraktu do továren, nebo na stavební práce, atd. a posléze zůstali jako podnikatelé a obchodníci. I přes případ rodiny pana Chena, ne všichni čínští imigranti v Lesothu pocházejí z provincie Fujian. A je tu ještě jedna věc, o kterou je třeba výpověď pana Chena rozšířit. On své obchody nezaložil, dostal se k nim, nevím přímo za jakých podmínek, ale po svých známých, kteří se z Lesotha odstěhovali do JAR. On je mladý a zodpovědnost, kterou má, mu jistě imponuje a svůj vzkvétající business si pochvaluje, ale jak vidno nemá snahu se učit sesotho, ani angličtinu. Až časem vyčerpá své obchodní možnosti v Mokhotlongu, dost možná přenechá obchody zase někomu dalšímu a přestěhuje se do země s větším trhem za svými známými. Obecně jsou Číňané ve vztahu k obchodu hodně cílevědomí a disciplinovaní. Jsou nastaveni na růst v každém ohledu a dokážou úspěchu hodně podřídit, neúspěch si jednoduše nepřipouští a jsou ochotni na tom tvrdě pracovat. Z tohoto vztahu také vychází jejich jednání se zaměstnanci a lidmi v Lesothu obecně. Ondřej Vařil se pokusil vysvětlit i nesnadné proniknutí mého výzkumu mezi Číňany. Jak již bylo naznačeno v metodologii této práce, v pokusech o rozhovor s Číňany v Lesothu, jsem často narážel na neochotu mi sdělovat jakékoliv informace, jen výjimečně si se mnou vydrželi Číňané povídat krátkou chvíli.

„Mentalita Číňana - obchodníka souvisí obecně s mentalitou Číňanů, kteří si sice rádi povídají o všem možném, nejlépe o věcích veřejných, cizince se vyptají na první poslední, včetně platu a vzdělání rodičů, sami si ale do svého soukromí moc vlézt nenechají. Typický Číňan úzkostlivě odmítá se bavit o tématech, která by mu mohla přinést jakékoliv trable, protože Číňan má rád svůj poklidný život, má rád své jisté a neudělá nic, co by jeho život mohlo jen trochu vyvést z většinou těžce nabyté rovnováhy. My prostě, jako cizinci, co jen projíždějí, nemáme dost jejich důvěry, aby s námi mluvili o soukromých věcech, což obchod pro Číňany rozhodně je, takže si občas s námi rádi popovídají z ulice, ale přes práh si nás nepustí.“

Ekonomické pozadí fenoménu

Cílem této kapitoly je podkrýt ekonomické podhoubí a zákulisí fenoménu imigrační vlny Číňanů do Lesotha, potažmo i do zbytku Afriky. Tyto dva zdánlivě kulturně nesourodé světy si našly svojí cestu, jak spojit svoji budoucnost tak, aby v ideálním případě přinesly profit, nebo chcete li v Africe často skloňované slovo rozvoj, všem účastníkům. Není to cesta nelogická, je jen poněkud spleť a v určitých ohledech zažívá značné porodní bolesti, které jsou v některých oblastech přeceňované, zatímco v jiných pro změnu podceňované. Západní svět tento rádobý symbiotický vztah napříč Afrikou nepřijímá s velkým nadšením, protože do značné míry oslabuje jeho dlouze budovanou pozici na africkém kontinentu, a také proto, že v mnoha ohledech, jak ze závěrů výzkumu vyplývá, symbiotický není, nicméně Afrika sama si moc vybírat nemohla, snaží se jen chytit pomyslného stébla, které pro ni, jako pro tonoucího, představuje agregát pro budoucí světlo na konci tunelu. Tím, kdo bude tento agregát pohánět, může být kdokoliv, kdo je ochoten jej pohánět. Co do něj (ni) nalije, to se v Africe zase tolik neřeší.

Nicméně bavíme se o spleť skládače, jejíž střípky je třeba poskládat dohromady, k pochopení celého fenoménu, za kterým do značné míry stojí právě ekonomické situace a možnosti obou zainteresovaných stran v této práci.

Ekonomická situace Lesotha

Lesotho se podle všemožných tabulek řadí mezi ekonomicky nejméně rozvinuté státy světa. Je téměř jedno, podle kterých tabulek a kritérií budeme hledat, Lesotho bude v naprosté většině s mnohými svými partnery ze subsaharské Afriky uzavírat druhou polovinu těchto seznamů. Ekonomika je ve zkratce založena především na prodeji vodních zásob a elektrické energie do Jihoafrické republiky, manufakturní výrobě, příjmů

z jihoafrické celní unie (SACU⁷⁴), zemědělství, chovu hospodářských zvířat, do značné míry také na výdělcích dělníků zaměstnaných z velké části v dolech v Jihoafrické republice, zanedbatelné těžbě nerostného bohatství – zejména diamantů, a v neposlední řadě také na příspěvcích z rozvojové pomoci, které ji plynou z různých zdrojů. Veškerý vývoz ale představuje jen malý zlomek z objemu dovozu.

V Lesothu také existuje značný rozdíl mezi regiony, zatímco nížinné oblasti jsou napojeny na celoročně dostupnou infrastrukturu a pomalým tempem do nich vchází ekonomická a kulturní globalizace, horské regiony si stále udržují tradiční pojetí způsobu života a na současné ekonomické problémy pohlížejí poněkud odlišně.

Ekonomická situace Lesotha je výrazně ovlivňována především jejím sousedem. Historicky platilo, že souběžně s vytvářením suverénního státu byla vytvářena i extrémně silná závislost na Jihoafrické republice. Lesotho, díky své geografické poloze, historickému vývoji a členství v některých regionálních institucích, má velmi blízké ekonomické a finanční vztahy s Jihoafrickou republikou, kterou je obklopeno nejen geograficky, ale i ekonomicky. Valná většina událostí je značně ovlivněna děním u souseda. Bez vědomí této skutečnosti není možné pochopit lesothský historický i ekonomický vývoj a současné problémy.

Zemědělství

Makroekonomický význam zemědělství je zřejmý z toho, že 80% obyvatel žije ve venkovských oblastech, 57% obyvatel je závislých na výdělku ze zemědělské činnosti a 60% obyvatelstva je zaměstnáno v zemědělství. 16% exportu je tvořeno zemědělskými položkami a pokrývá 75% potřeby po základních potravinách. Soběstačnosti přes snahu vlády nebylo dosaženo. V roce 1973 tvořil podíl zemědělství přes 50 % HDP, poté poklesl a do roku 1990 činil podíl zemědělství 23 až 25% a v současné době je to pouze

⁷⁴ Lesotho je členem Jihoafrické celní unie (SACU), v níž se neplatí clo na obchod se zbožím s ostatními členskými zeměmi. Mezi tyto země patří Botswana, Namibie, Jihoafrická republika a Svazijsko. S výjimkou Botswany, tyto země také tvoří společnou měnovou oblast (CMA). Jihoafrický rand je konvertibilní s lesothským loti (množné číslo: maloti) v poměru jedna ku jedné. V praxi to znamená, že v Lesothu je možno normálně platit maloti a současně i randy. Stejnou zkušenost mám ze Svazijska, v Jihoafrické republice ale není možno platit souběžně i jinou měnou, než li randy.

necelých 7%.⁷⁵ Jak je zjevné, zemědělství bývalo často hlavní přispěvatel k hrubému domácímu produktu země, tak jak to už u rozvojových zemí bývá, ale sucho, a to zejména v devadesátých letech a na počátku 21. století, výrazně snížilo tento příspěvek.⁷⁶ Samozřejmě, že sucho není jediným přispěvatelem, hlavní příčinou je především jistý vývoj jiných činitelů HDP, které si přiblížíme v následujících kapitolách. Každopádně objem zemědělské výroby se zmenšuje v důsledku mnoha faktorů, jedním z nich je i ohromná eroze, která v důsledku vykácení téměř všech lesů a přírodních pohrom zmenšuje již tak malou plochu obdělavitelné půdy. V Lesothu je jen jedna desetina jeho rozlohy využitelná k obdělávání, i proto je tak rozšířen chov hospodářských zvířat, který i historicky má v Lesothu svoje nezastupitelné místo. Spousta nejen venkovských rodin je na tomto chovu stále existenčně závislá, stejně jako je rozšířené mít svou zahrádku okolo domu. Zbytek, což je většina potravin denní potřeby, musí být dovezen. Soudě dle potravin, které jsou běžně dostupné v obchodech, jde v naprosté většině o dovoz z Jihoafrické republiky a nabídka mimo Maseru není zrovna pestrá. Nejschopnějšími dovozci potravin z velkoobchodů v JAR jsou Číňané, mají vlastní síť dopravců a nakupují ve velkém. Některé dovezené komodity, mohou svými cenami působit i likvidační škody pro lesothské zemědělce. Zemědělské rozvojové projekty jsou financovány celou řadou agentur, včetně Světové banky. Nicméně žádný z nich zatím nebyl schopen zvrátit trvalý pokles zemědělské produkce od roku 1960, kdy byla míra soběstačnosti zcela rozdílná. Podstatné ve vztahu k čínskému vlivu v zemi je, že lidé, kteří ztratí svou práci v zemědělství, někdy i kvůli levnějšímu čínskému dovozu, a nejsou schopni najít jinou alternativu, odchází do měst, kde se pokouší najít zaměstnání jako dělníci v továrnách, které jsou často vlastněné opět Číňany. V každém případě ale dříve nebo později začnou nakupovat v čínských obchodech, za pro ně výhodnější ceny.

Přesto i dnes mnoho mladých chlapců tráví velkou část svého života jako pastevcí, zatímco ženy a mladé dívky se věnují práci na poli. Hlavními zemědělskými produkty v živočišné výrobě jsou mléko, hovězí a skopové maso, dále vlna a mohér a v rostlinné

⁷⁵ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/lesotho-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001448/#sec5>

⁷⁶ Melissa Hill, informátorka, dobrovolnice v Peace Corps NGO

výrobě kukuřice, obilí, čirok, hrášek a fazole. Mezi nejvýznamnější vývozní položky patří právě vlna a mohér, tam se vyváží prakticky veškerá produkce.⁷⁷

Lesotho Highlands Water Project

Voda je pro Lesotho jediným významným přírodním zdrojem. Dračí hory jsou přirozeným biotopem, se sezónně vysokým úhrnem srážek. Tato horská voda se vyznačuje dobrou kvalitou a nízkým obsahem chemických sedimentů. Její přebytek se stal velice výnosným vývozním artiklem směrem do Jihoafrické republiky.⁷⁸

„We are poor country. We only grow a little corn and wheat. We have no minerals to sell. Farming is subsistence and the heavy rainfall in the mountains causes soil erosion. But we do have water and good sites for reservoir so why not to sell it to South Africa? We are being paid 20 million dollars a year for 50 years. A poor country can do a lot for the people by doing this.”⁷⁹

Lesotho Highlands Water Project (LHWP), byl zahájen v roce 1986, ačkoliv podobné plány byly projednávány už v třicátých letech minulého století. S faktickou stavbou se začalo až koncem let osmdesátých. LHWP je určen k zachycení, ukládání a přenosu vody z povodí řeky Senqu⁸⁰ a jejího následného transportu do Jihoafrické republiky, zejména pak do provincie Gauteng s městy jako Johannesburg nebo Pretoria. Tato oblast se vyznačuje velkou koncentrací průmyslu, počtem obyvatel, a intenzívním zemědělstvím v okolí. LHWP se skládá ze soustavy přehrad, nádrží, transferních tunelů a vodních elektráren. První fáze projektu zahrnovala výstavbu přehrady Katse, dokončené v roce 1997, následovala vodní elektrárna Muela, která byla slavnostně otevřena v roce 1999. A rovněž jako součást první etapy, ještě přehrada Mohale, ta byla dokončena v roce 2003. Dokončení této fáze projektu učinilo Lesotho téměř zcela soběstačným ve výrobě

⁷⁷ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/lesotho-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001448/>

⁷⁸ Informace pochází z přednášky ve školícím středisku Katse Dam

⁷⁹ Z projevu Ministra přírodních zdrojů, dostupné z http://www.geogonline.org.uk/wlp_katseqol.htm

⁸⁰ Senqu je sothský název pro řeku Orange, v Lesothu se s názvem Orange nesetkáme.

elektřiny a následný příjem za prodej vody a zbývající elektrické energie činil přibližně 24 milionů dolarů ročně. Projekt byl financován zejména zdroji z Jihoafrické republiky, podíleli se ale i Světová banka, Africká rozvojová banka, Evropská investiční banka, a mnoho jiných bilaterálních dárců.⁸¹ Stal se tak jedním z nejvýznamnějších přispěvatelů ekonomického růstu Lesotha, ovlivnil ho v oblasti příjmů a dočasně zvýšené zaměstnanosti. Otázkou zůstává, za jakou cenu v poměru k užitku.

Vytyčené cíle, stanovené vládou Lesotha, pro samotný projekt byly logické, podporu však měly většinou u všech, kterých se konkrétně netýkal. Patří mezi ně body jako – Zajištění příjmů z převodů vody do JAR, vytvořit hydro-elektrické kapacity k zajištění energie pro Lesotho, podporovat všestranný rozvoj v odlehlých a zaostalých horských oblastí, a zároveň potlačit nepříznivé účinky, které projekt může mít na místní obyvatelstvo a jejich prostředí a zaručit pomocný vývoj, jako je poskytování vody pro zavlažování a zásobování pitnou vodou v těchto oblastech.⁸²

Dopady při vzniku tak velkého projektu byly ohromné a život kdysi odlehlých horských komunit byl dramaticky změněn. Až 20 tisíc lidí se přistěhovalo do lokalit v okolí přehrad, aby mohli být najímáni k práci, vzniklo spousta squatterských táborů. V těchto sídlech se rychle šířila nákaza AIDS a neuduhy společnosti, jako prostituce a alkoholismus. Příliv pracovníků nelokálního původu narušil život a vztahy v tamních komunitách, rodinách a vesnicích stejně tak, jako přehrady tyto komunity od sebe oddělily. Tradiční způsoby obživy se začaly vytrácet a vznikala závislost na placené práci, která ale nemohla být zaručena dlouhodobě. Tisíce lidí ztratilo své domovy, zemědělskou půdu a mnohé pastviny. Náhradní bydlení nebylo dostačující, někteří ho neměli ještě po pěti letech. Snahy o obnovení životních podmínek těchto lidí byly pomalé a neefektivní. Po roce 2003 se vláda pokoušela část zisků převést na rozvoj postižených oblastí, avšak podle Světové banky, situace byla a stále je neuspokojivá. Zatímco inženýrské stavby jsou kompletní, obavy ohledně sociálních a rozvojových dopadů na regiony a na zlepšení života postižených lidí stále nejsou nijak zvláště uspokojovány⁸³. Mladý pastevec si mi u

⁸¹ <http://www.internationalrivers.org/africa/brief-history-africa-s-largest-water-project>

⁸² <http://www.lhwp.org.ls/overview/default.htm>

⁸³ <http://www.internationalrivers.org/africa/brief-history-africa-s-largest-water-project>

přehrady Katse stěžoval na tu ohromnou nespravedlnost ze strany vlády: „*Jihoafričané nám tu postavili přehradu a silnice a jediný, kdo na tom vydělá je naše vláda, přitom kdyby rozdělila příjem z vody mezi lidi, dostali bychom každý rok tisíc dolarů.*“ Měl rozhodně pravdu, že projekt financovala téměř výhradně JAR a další investoři ze zahraničí, také rozvoj infrastruktury, není jako v tolika jiných afrických státech „darem“ čínské vlády, ale spíše té jihoafrické, i když samotné silnice už Číňané staví, jen ten výpočet byl poněkud nepřesný. Pokud použijeme dvě známá čísla a to příjem z vody okolo dvaceti milionů dolarů a populaci Lesotha – přibližně dva miliony, vyjde nám pouhých deset dolarů pro každého občana na rok.

Tento projekt zmiňuji především proto, že se nejedná o čínský projekt. Lesotho využilo jedné ze svých omezených možností přírodního bohatství a díky ohromné potřebě vody v JAR a ohromné potřebě přílivu kapitálu do Lesotha, našly obě strany společnou řeč. Příjmy z vody jen těžko pokryjí potřeby rozvojové politiky Lesotha, ale právě s vidinou stálého přílivu financí a především s příslibem, že firmy vybudují ve vlastním zájmu dopravní infrastrukturu a právě tím pomohou Lesothu zkvalitnit investiční prostředí pro další zájemce. A efekt? Na stavbě infrastruktury se nepodílejí Afričané, ale silnice staví čínské firmy s čínskými zaměstnanci. Lidé, kteří kvůli gigantickým projektům museli opustit své domovy a zdroje obživy se dostali do stejné situace, jako zemědělci v předešlé kapitole.

Pracovní migrace

„Migrační procesy lidí jsou katalyzátorem změny a vývoje v každé společnosti, která prochází nepřetržitou transformací. Jsou staré jako lidstvo samo. Lidé se často stěhovali z místa na místo a přitom překonávali geografické vzdálenosti na různých úrovních.“⁸⁴

Lesotho, již od dob svého vzniku, mělo jedny z nejvyšších čísel v počtech pracovních sil, dočasně zaměstnaných mimo své hranice, než kterákoliv jiná země v poměru ke své

⁸⁴ NOVOSÁK, Jiří; STOJANOV, Robert. *Shaping The development of developing countries*. Ostrava : University of Ostrava, 2008. 108 s.

populaci. Po většinu 20. století více než polovina dospělé mužské populace pracovala na přechodnou dobu v Jihoafrické republice, převážně ve zlatých dolech, ale i ve většině jiných hospodářských odvětví. Počty pracovníků z Lesotha v jihoafrických dolech se podstatně zvýšily, když v 70. a 80. letech vzrostly mzdy a lesothští dělníci se stali preferovaným zdrojem pracovní síly. Od této doby však počty migrantů za prací do jihoafrických dolů klesají. Zpočátku v důsledku mechanizace a relativní stagnaci v těžbě zlata a později částečně kvůli zvýšené preferenci jihoafrické pracovní síly.⁸⁵ Na konci 80. let přišlo významné snížení výdajů v důsledku racionalizace a uzavírání méně produktivních dolů. Po dosažení vrcholu pracovní migrace v roce 1990, s přibližným počtem 126 tisíc horníků, klesaly tyto počty až na téměř polovinu, tedy zhruba 60 tisíc v roce 2001.⁸⁶ Velká většina z dočasně migrujících pracovníků jsou muži pod 40 let a poslední dobou i stále více mladých žen.

Pracovní migrace do Jihoafrické republiky značně pomohla s pracovním začleněním nezaměstnaných lesothských občanů, zejména mužů. Svým způsobem to byl a stále je přínos pro lesothskou ekonomiku. Dělníci si vydělali více peněz, než kolik by byli schopni obstarat v Lesothu a mohli tak lépe zabezpečit své rodiny. Nezapomínejme ale i na sociokulturní rovinu, kde spousta rodin bylo kvůli migraci rozdělena, což rozhodně nepřináší pozitivní efekt. Přesto cestování přes hranice za prací, stále patří k významným formám obživy mnoha rodin v Lesothu. Byla a je tu ale i další rovina pracovní migrace a to odliv kvalifikovaných, vzdělaných a jinak přínosných lidí. Tady se spíše než o migraci mluví o odlivu, který má velmi oslabující vliv na vývoj ekonomického růstu země. Tento odliv je opět nejsilnější směrem k Jihoafrické republice, někteří ale nacházejí své uplatnění i v dalších zemích Afriky, Ameriky, či Evropy. Neexistují žádné spolehlivé odhady počtu vzdělaných odborníků z Lesotha, kteří pracují v zahraničí, ale jejich největší podíl z populace se dnes rekrutuje zejména z řad mladých a nadaných studentů. Velké procento z nich studovalo v JAR a posléze tam i našli uplatnění, nebo i jinde v zahraničí. Například je známo, že v důsledku odchodu více než 100 lékařů z Lesotha,

⁸⁵ <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=248>

⁸⁶ LUNDAHL, Mats; MCCARTHY, Colin; PETERSSON, Lennart. In the shadow of South Africa : Lesotho's economic future. Hants : Ashgate Publishing Limited, 2003. 195 s. Dostupné z WWW: <<http://books.google.com/>>.

kteří odešli pracovat do Jihoafrické republiky a nebo dále na sever, musela vláda Lesotho přijmout více než 50 zahraničních lékařů.⁸⁷

Na pracovní migraci je zajímavé, že v sothské společnosti fungovala (a nadále funguje) jako všeobecně přijímaný logický způsob k zajištění prostředků. Paradoxem ale je, že Sothové i Číňané použili podobnou metodu. Obě skupiny pracovně migrují, jen každý s jinou strategií. Těžko ale hledat u Sothů pochopení pro čínskou migraci do jejich země. Oni jsou považováni jako dělníci v JAR za levnou pracovní sílu. Kdežto Číňané v Lesothu jsou v úplně jiné pozici.

Těžební průmysl

Těžební průmysl není příliš rozvinutý a tudíž ani nemá velký význam pro tvorbu HDP, navíc je výhradně v rukou zahraničních společností, především z Jihoafrické republiky. Jsou zde omezená naleziště diamantů, jejichž těžba se obnovuje po stagnaci v letech 1983 až 1999. Řada navrátilivších se horníků z JAR doufá ve své uplatnění v tomto velmi pozvolna se rozvíjejícím sektoru, možnosti zaměstnání jsou ale značně limitované. Dále se těží omezené množství uhlí, sulfitu olova, křemíku a uranu, které však mají malý komerční význam. Těží se také jíly pro výrobu cihel, keramiky a dlaždic⁸⁸. Nové geologické průzkumy ukázaly jen malý příslib pro rozvoj těžby. Nejvýznamnějším dolem je Letseng, situovaný v horách na severovýchodě země. Je jedním z nejproduktivnějších dolů v historii těžby diamantů. Byly zde nalezeny čtyři ze dvacítky největších světových surových diamantů.⁸⁹ Ačkoliv je čínská přítomnost ve většině zemí Afriky spojována s využíváním přírodního bohatství, Lesotho v tomto ohledu nemá mnoho co nabídnout. Omezené zdroje nerostného bohatství jsou další kapitolou z knihy o chudobě Lesothského království. Tato kapitola, podobně jako ty předchozí, jen potvrzuje, že Lesotho má značně svázané ruce. A po možnostech profitu se musí poohlédnout jinde.

⁸⁷ Melissa Hill, informátorka, dobrovolnice v Peace Corps NGO

⁸⁸ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/lesotho-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001448/>

⁸⁹ <http://www.novinky.cz/koktejl/150087-v-lesothu-vykopali-jeden-z-nejvetsich-diamantu-sveta.html>

Turismus

Název Království v oblacích, jako příjmení jména Lesotho, by Sothové pro svoji zemi rádi více světově rozšířili a pod touto romantickou nálepkou nalákali do země více turistů. Turismus je v zemi dynamické odvětví, přesto ale nedosahuje žádných ohromných čísel v počtech návštěvníků.⁹⁰ Lesotho v dnešní době není tou klasickou a hojně vyhledávanou africkou destinací s národními parky plnými divoké zvěře a klasickým servisem. Nicméně s rozvojem infrastruktury komunikací i turistického zázemí, roste i počet návštěvníků. Hlavní devizou jsou horské scenérie, tradiční životní styl Sothů v horách, prehistorické malby v nížinách, trekking, pony-trekking, lyžařský areál Afriski a jiné, většinou přírodní zajímavosti.

V odvětví turismu pracují běžní Sothové zejména jako vládní úředníci, nebo jako různí průvodci a zaměstnanci četných lodge. Některá zařízení tohoto typu mají celkem širokou působnost ve svém regionu a snaží se, aby z jejich přítomnosti profitovalo v největší možné míře i okolí. Zavádí různé podpůrné programy pro komunity v oblasti, své návštěvníky láká k nákupům místních výrobků a všemožné podpoře komunit. Snaží se dát lidem z okolí práci a zlepšit dostupnost vzdělání. A přijíždějící turisté tyto aktivity rádi podporují. V současné situaci, zejména v horách, je to vítaná možnost přivýdělku k zemědělské činnosti a navíc i jistým dílem přispívá i k zachování určitých tradic, bez kterých by tyto lodge ztratily polovinu důvodů, proč jsou mezi zahraničními návštěvníky tak oblíbené. Stává se tak jediným odvětvím, které má v určitých prokazatelně dopad na rozvoj země z pohledu běžných lidí.

⁹⁰ 285 tisíc mezinárodních návštěvníků za celý rok 2008.

<http://www.tradingeconomics.com/lesotho/international-tourism-number-of-arrivals-wb-data.html>

HIV/AIDS

Dalším negativním faktorem ovlivňujícím výkon ekonomiky Lesotha a život v zemi vůbec, je pandemie HIV/AIDS, kde se Lesotho řadí na 3. místo za Botswanu a Svazijsko mezi nejvíce postižené země jižní Afriky. Uvádí se, že je nakaženo až 31 % obyvatel věkové skupiny 15-49 let. Současně se snížila průměrná délka života na 45 let. Některé studie uvádějí, že pandemie HIV/AIDS snižuje výkon ekonomiky Lesotha na hlavu o cca 7 %.⁹¹

„Afričané nejsou chudí, protože jsou nemocní, oni jsou nemocní, protože jsou chudí.“⁹²

Přestože HIV/AIDS byl poprvé zjištěn v Lesothu v polovině osmdesátých let, vláda nereagovala dostatečně rychle, aby zabránila rozšíření. Nejrizikovější skupinou jsou zejména mladé ženy, které představují více než polovinu všech hlášených případů. V zemi je také vysoký počet nakažených dětí a sirotků. Tato skupina se většinou nakazila v důsledku přenosu nákazy z matky na dítě během porodu. Společenství dárců spolupracuje s vládou Lesotha v masivním úsilí řešení situace kolem epidemie HIV/AIDS. Mezi tyto klíčové mezinárodní subjekty patří PEPFAR⁹³, OSN, Irish Aid⁹⁴, ostatní mezinárodní dárci a desítky nevládních organizací. Díky tomuto úsilí v boji proti pandemii, se malými krůčky daří počty nakažených snižovat. Podporuje se hlavně prevence a zvyšování povědomí o nákaze ve školách a školících střediscích. Možnosti léčby se stávají více dostupné. Známe je také program na bezplatné ověření svého HIV statusu. Jednou z priorit je snižovat rizika přenosu při porodu, Lesotho se v počtech nakažených novorozenců opět řadí k nejhorším státům.

⁹¹ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/lesotho-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001448/>

⁹² CHABAL, Patrick. *Africa : The Politics of Suffering and Smiling*. Scottsville : University of KwaZulu-Natal Press, 2009. 165 s.

⁹³ The U.S. President's Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR), celosvětově působící americká vládní iniciativa na podporu lidí trpících nákazou HIV a chorobou AIDS. <http://www.pepfar.gov/about/index.htm>

⁹⁴ Program irské vlády na podporu rozvojových států. <http://www.irishaid.gov.ie/index.asp>

V království je několik nemocnic, z nichž zhruba polovina je provozována vládou, dále pár klinik, zdravotních středisek, a výdejen léků. Nicméně, poskytování zdravotní péče je v celé zemi nerovnoměrné a to nejen kvůli geografickým nerovnostem a špatné infrastruktuře, ale hlavně kvůli nerovnostem sociálně-ekonomickým. Dá se říci, že systém zdravotní péče obecně, je ochromen počtem nakažených virem HIV/AIDS. V zemi je velký nedostatek zdravotnického materiálu a řádně vyškoleného a vzdělaného personálu.

Čínská přítomnost v Lesothu

Čínskou přítomnost v Lesothu je potřeba nejdříve si rozdělit do skupin podle oblastí zájmu. Politické zájmy na vládní úrovni jsou zastoupeny ambasádou Čínské lidové republiky. Lesotho, po přehodnocení svých politických vztahů, v současné době, podle dostupných informací, nemá oficiální styky s Čínskou republikou (Tchaj-wan). Nicméně oba státy mají v Lesothu své ekonomické a politické zájmy. V případě Číny byly tyto zájmy pojmenovány v kapitole Politické pozadí, v případě Tchaj-wanu jsou mi v současné době známy jen zájmy ekonomické, o politických jsem nezískal patřičné informace. Politické vlivy jsou podpůrnou snahou pro zvýšení ekonomických aktivit v zemi, ať už se jedná o státní zakázky ve stavitelství, rozvoji infrastruktury, či přímých investic např. v podobě tolikrát zmiňovaných textilních továren. Dlužno dodat, že všechny tyto aktivity jsou vnímány z pohledů zájmů jednotlivých zmíněných tří zemí. Čínská přítomnost má ale i další faktor a to jsou soukromí podnikatelé a drobní živnostníci, většinou prodejci.⁹⁵ Jejich prvořadým zájmem není zvýšení politického a ekonomického zájmu svých zemí, ani státních společností. Jejich prvořadým zájmem je své vlastní zajištění. Ale v tom je samozřejmě podporuje i jejich komunita v zemi a její vliv, oni jsou zase přínosem v hledání nových trhů pro odbyt zboží vyrobeného v Číně a tím de facto i zajištění ekonomického růstu. Tato skupina je zároveň v Lesothu tou

⁹⁵ V jiných afrických státech jsou další zájmovou skupinou i zemědělci, v Lesothu tomu tak není.

nejvíce signifikantní, protože je nejvíce v kontaktu s místním obyvatelstvem, z čehož pramení v určitých oblastech různé problémy a jistý antagonismus.

Manufakturní výroba

Tzv. *manufacturing* je relativně nové odvětví ekonomiky Lesotha. Až do roku 2004 rostl velice značným tempem zejména oděvní průmysl, který s sebou přinesl desetitisíce nových pracovních míst, o které byl obrovský zájem a to především u žen z chudých městských oblastí. Jeho rozvoj byl spjat s expanzí Tchaj – wanských investorů v zemi, kteří zde hojně využívali program dovozních preferencí USA AGOA⁹⁶, umožňující bezcelní dovoz oděvních výrobků z určitých afrických zemí. A právě Lesotho je do tohoto programu zařazeno. V roce 2002 působilo v království 38 závodů, z toho 27 vyrábělo pouze pro USA a také Kanadu. 25 závodů bylo dceřinými společnostmi firem z Tchaj – wanu, Hong Kongu a Číny, pouze 4 závody byly založeny lesothskými majiteli.⁹⁷ Příjmy z oděvního průmyslu však nemohly nahradit původní příjmy lesothských dělníků z jihoafrických dolů⁹⁸, které byly více než čtyřikrát větší. Jak již bylo naznačeno, oděvní průmysl zaměstnával převážně ženy a jeho růst nijak neovlivnil vysokou nezaměstnanost mužské populace. Počátkem roku 2005 však došlo celosvětově k uvolnění dovozu textilních a oděvních výrobků a navíc rostla cena randu oproti dolaru, na který je lesothský loti fixně vázán 1:1. Tchaj – wanští majitelé, po velkém propadu poptávky, téměř ze dne na den uzavřeli několik závodů, což ve velice krátké době způsobilo značný nárůst nezaměstnanosti. Mimo textilní a oděvní průmysl jsou v Lesothu zastoupeny ještě kožedělný a potravinářský průmysl, výroba spotřební elektroniky včetně montáže televizorů, cihelny a keramičky.

⁹⁶ The African Growth and Opportunity Act (AGOA) vešel v platnost 18. května 2000 jako 1. odstavec zákona o obchodu a rozvoji z roku 2000. Zákon nabízí konkrétní pobídky pro africké země, aby pokračovaly ve svém úsilí rozvoje svých ekonomik a budování volných trhů. <http://www.agoa.gov/>

⁹⁷ Mohlaleti Ratane, ředitel neziskové organizace, Thaba - Tseka

⁹⁸ Viz. část Pracovní migrace

Další sporný případ, kdy z původně ušlechtilé myšlenky podpory rozvojové země, zůstane po původním pozlátku jen spousta sociálních problémů lidí, kteří se vzdali svého zázemí a formy obživy a vsadili na kartu, která se posléze ukázala jako ta nesprávná. Bohužel, už není cesty zpět a najít další způsob obživy je velice obtížné. Ne zdaleka všechny závody byly zavřeny, v některých byl jen omezen provoz a u dalších se rozběhl provoz jiný. Pracovní podmínky jsou však poplatné situacím před branami závodů, kde se čekají fronty na případná volná místa. Ačkoliv AGOA vyžadovala a kontrolovala regulérní lidské pracovní podmínky. Výpovědi dnešních dělníků a dělnic poukazují spíše na jejich plošné nedodržování. „*Je těžké si stěžovat, když na Vaše místo čeká zástup dalších zájemců. Rodina si nemůže dovolit, abych přišla o práci, jsem jediná, kdo ji ještě má a z něčeho žít musíme. Stěžovat si ani není komu, mohu se jen modlit, abych i tak zítřka o tuto práci nepřišla*“.⁹⁹ Podobných vyjádření, jsem slyšel několik. Podle Mohlaleta Rataneho, ředitele *National workers union of commercial aid*, jsou pracovní podmínky otřesné, i když v království oficiálně platí zákon na podporu práv zaměstnanců. „*Nedodržují ani základní hygienické normy hluku, natož pak minimální mzdu*.“ Dle jeho výpovědi se ale poškození zaměstnanci nemají kam obrátit. Jeho organizace pořádá školení a různá setkání, aby na tyto problémy poukázala a situace se mohla zlepšit. Ale jak sám tvrdí, vládu to nezajímá, nemá zájem omezovat již tak malý zájem investorů v zemi. Navíc, stane-li se nějaký seriózní problém, který vyžaduje zásah policie. Nestává se prý, že by Číňané nesli nějakou zodpovědnost. „*Do vězení se nikdy nedostanou, nejdál maximálně do vazby, jejich komunita je silná a má ty nejvyšší styky a u nás nemá nikdo zájem se s nimi dostávat do sporu*.“

S omezováním výroby ale přišli o práci i někteří Číňané a byli tak nuceni hledat jiné způsoby obživy v zemi.

Podnikatelé a drobní živnostníci

Skupina prodejců, podnikatelů a drobných živnostníků, je v Lesothu tou bezesporu nejdiskutovanější a to z prostého důvodu, jsou v každodenním kontaktu s okolním obyvatelstvem. Jejich přijímání majoritní společností Sothů je z naprosté většiny

⁹⁹ Nthona, informátorka z Mafetengu

negativní, existují však i výjimky, kde je jejich přítomnost vítána a slovo symbióza není v tomto vztahu úplně cizí.

Rozdíl je především v místě, kde podnikají, nejsilnější zastoupení mají v městech, v nížinách na severo – západě země. Obchodují se zbožím všeho charakteru, časté jsou velké prodejny, připomínající značně zaprášený sklad, kde je k sehnání drogistické zboží, stejně jako nábytek, potraviny, stavebniny, atd. Vlastní ale i autoopravny, čerpací stanice, restaurace, obchody s elektronikou, nebo propan – butanem. Na vše nestačí sami, zaměstnávají i místní. Situace je přitom podobná jako v továrnách. „*Říkáme tomu hire and fire system, stačí sebemenší konflikt a mé místo zaujme někdo jiný.*“¹⁰⁰ Opět se vracíme ke stejnému problému, v Lesothu je velká nezaměstnanost a i když většina tuší, že práce v obchodě bude špatně placená a podmínky nevalné, přijmou tuto práci, málokdo je v situaci, aby si mohl dovolit odmítnout. Čínští majitelé se zdají být převážně dosti mladí a převládají muži. Obchod je plně v jejich režii, jen zřídka kdy jsem viděl pracovat Sothy na kasách, nebo při příjmu zboží. Zboží vždy vykládali místní zaměstnanci, ale u nich stál Číňan a vše bedlivě sledoval a počítal. Větší obchody mají svou ostrahu – Sothské zaměstnance s obušky, ale i puškami. Nepředpokládám, že by se Číňané chtěli vědomě pouštět do konfliktů, z jejich pohledu je rozumnější nechat tyto věci řešit sothské zaměstnance, očividně ale tyto situace nastávají často – vzhledem k platební neschopnosti některých členů společnosti. Vždy, když jsem vstoupil do čínského obchodu, byl jsem sledován. A ani při zdvořilostních frázích a „neškodných“ otázkách na počasí, jsem nezaznamenal trochu přívětivého přístupu. Jejich chování jako by odpovídalo anonymnímu přístupu a prostředí ve městech. Dorozumívacím jazykem mezi Číňany a jejich zaměstnanci nebývá angličtina, ani sesotho, je to jakási *lingua franca*, mix anglických, čínských a lesothských slov. Číňané v Lesothu neprojevují velký zájem se učit další jazyk. Podle dalších informátorů, se tito podnikatelé a obchodníci ani nezdržují v zemi nijak dlouho, není to pro ně destinace, kde by chtěli zůstat. „*Zůstávají pár let, tak pět a pak se zase stěhují dál. Lesotho je pro ně takovou počáteční stanicí, pak pokračují do dalších zemí, do bohatších zemí jako je JAR, Namibie, nebo Botswana, také tu nechci být napořád.*“¹⁰¹ Nepotvrzeným důvodem je vysvětlení, že Lesotho je nejchudším státem

¹⁰⁰ Thabo, bývalý zaměstnanec čínského supermarketu v Hlotse

¹⁰¹ Čínský majitel obchůdku z Malealea o svých krajanech z větších měst i o svém plánu.

v regionu a jako takové i s nejsnáze korumpovatelným prostředím, Číňané prý při svém příjezdu získají občanství a pas, to je posléze opravňuje k volnému pohybu po celém regionu. Samozřejmě, že přirozeně nejdříve začínají se svým podnikáním tam, kde k tomu mají podmínky, to znamená tak, kde někoho znají a kdo jím pomůže. Obraz, který si svým chováním a přístupem k zaměstnancům i zákazníkům vytvořili u sothské společnosti, je proto vnímán s určitým despektem. Pravdou ale zůstává, že svými obchodními schopnostmi dokázali dostat na trh zboží za nižší ceny¹⁰², než konkurence a ta se pochopitelně s danou situací nechce smířit, ba ani nemůže, protože nedokáže spolupracovat, tak jako Číňané mezi sebou. Jejich obchodní duch a zájem na neustálém rozvoji svého byznysu je až udivující.

S pozitivnějším přijetím Číňanů, jako obchodníků jsem se setkal především v menších horských sídlech¹⁰³ a u části obyvatel vzdálených měst v horách¹⁰⁴. Ti oceňovali, že i při odlehlosti těchto regionů a nedostatečné infrastruktury, jsou Číňané schopni zajistit pravidelné zásobování a přijatelné ceny, které se tolik neliší od těch v městech na západě země. Ať už se jedná o vesnice, nebo města, nedosahují tyto sídla počtů obyvatel, jako města v nížinách, trh je mnohem menší. Čínští obchodníci si uvědomují situaci a jejich přístup směrem k zákazníkům a svým zaměstnancům je poněkud odlišný. Je to boj o zákazníky a na tak malém prostoru je stále velká konkurence. Sothové prodávají v malých specializovaných obchůdcích, kdežto snaha Číňanů je mít téměř všechno na jednom místě, pod jednou střechou. Dovézt co nejvíce zboží najednou znamená minimalizovat náklady. Vřelejší přístup jim napomáhá nevzbuzovat okolo sebe takové vášně, jsou víceméně přijímání neutrálně. Většina si ale uvědomuje, že jejich obchody budou mít časem negativní účinek na místní živnostníky a také na, již tak velice slabou, produkci lokálních produktů ze zemědělství, nebo různého drogistického a textilního zboží. Číňané prodávají většinou zboží dovezené z JAR, nebo Číny. Na lokální produkci to tak do budoucna bude mít likvidační vliv, možná ale jen o něco později, než tento stav proběhne ve městech, kam jsou lidé z hor zvyklí zásobovat a jezdit prodávat.

¹⁰² Nižší ceny uvádí jako důvod nákupu v čínských obchodech každý informátor, s kterým jsem se bavil. Popravdě jsem ale zkusil porovnat ceny s nečínskými obchody a minimálně ceny potravin byly dosti podobné.

¹⁰³ Naprostá většina dotázaných v Malealea a Semonkongu.

¹⁰⁴ Thaba – Tseka, Mokhotlong

S postupným narůstajícím vlivem obchodníků ve všech lokalitách, narůstá i určitá vlna frustrace sothských obchodníků, kteří museli svou živnost ukončit z důvodu silnější čínské konkurence a také bývalých zaměstnanců, kterých přibývá úměrnou řadou. V některých případech se tato frustrace projevila i vlnou násilí v hlavním městě Maseru. Kdy demonstranti rozbíjeli výlohy čínských obchodů kameny a požadovali odchod Číňanů ze země. Těchto nálad si všímají i opoziční politici a snaží se na nich určitým dílem participovat. V každém případě maloobchod je čínským nejsilnějším fenoménem v Lesothu, hned po textilních továrnách. Pokud bude lesothská vláda i nadále přehlížet nálady ve společnosti, jistě to nepovede k pokojnému soužití těchto dvou rozdílných entit.

Shrnutí

Lesothské království, jak již bylo naznačeno v úvodu této kapitoly, se nachází v poměrně komplikované situaci s jen velice obtížnými vyhlídkami na zlepšení. Ačkoliv se politické elity země snaží deklarovat svoji snahu o rozvoj, investice v takovém rozsahu, který by nějak zásadně změnil malou výkonnost lesothské ekonomiky, nepřicházejí. Většina domácností žije ze zemědělství, nebo z výdělků členů rodiny, kteří migrují za prací do JAR, průmysl se trochu zvedl v reakci na zařazení Lesotha do skupiny preferenčních vývozců zboží do severní Ameriky (AGOA), ale po strmém růstu tohoto odvětví přišel volný pád, stejně jako v případě uzavírání dolů v JAR a propouštění lesothských dělníků. Další příjmy do státní kasy tvoří LHWP prodejem vody a energie do JAR. Významnými přispěvateli jsou i SACU a dárci rozvojové pomoci, avšak hodnota pomoci, s rostoucími ekonomickými problémy ve světě, spíše klesá. Navíc zemi sužuje pandemie viru HIV a onemocnění AIDS, což již tak omezené možnosti svazuje ještě více.

I když je tento scénář spíše utopistický, existují v reakci na řešení současné situace i myšlenky na začlenění mezi unijní státy Jihoafrické republiky. Stále sílící hnutí *People's Charter Movement* usiluje o připojení země k JAR v naději, že vyspělejší soused by mohl pomoci s řešením situace kolem HIV/AIDS, vysoké nezaměstnanosti, ekonomického kolapsu, atd. Je samozřejmě ve vlastním zájmu JAR, aby nebylo netečné k problémům

svých sousedů a snažilo se tlačit na jejich rozvoj, do budoucna si tak ušetří spoustu problémů. Nicméně ani samotná Jihoafrická republika není v pozici, kdy si ke svým vlastním problémům s obdobnými záležitostmi, může dovolit integrovat další dva miliony lidí s nevýrazným zázemím. Začlenění tedy opravdu není na pořadu dne a to zatím ani v jedné zemi.

Ke zmírnění této situace, k posílení ekonomiky země a tím i rozvoji, zavedlo Lesotho řadu opatření k nalákání zahraničních investorů do země. V rámci těchto pobídek, zejména pak díky programu AGOA, přišli do země investoři z Taiwanu a Číny a v nejneproduktivnějších letech jejich snažení dokázali zaměstnat až padesát tisíc lidí ve svých továrnách, což samozřejmě představovalo značný pokles nezaměstnanosti a v očích lesothské politické reprezentace pro změnu nárůst kreditu čínské přítomnosti v zemi. Byla a je to stále vidina lepších zítřků v době, kdy nikdo jiný Lesothu zajímavější nabídku neučinil. V této době také Čína zrevidovala své politické styky s Lesothem a upevnila svůj vliv v zemi politickým zastoupením.

Větší dopady na společnost a přijímání čínského vlivu v Lesothu se začaly projevovat se špatnými pracovními podmínkami v textilních továrnách a souběžně také s rušením některých provozů. Nezaměstnanost opět rostla a navíc se ve společnosti uchytil nový fenomén – čínský „maloobchod“, s jehož vzestupem roste i faktický vliv Číňanů v zemi. Prognózy zahraničních pozorovatelů i místních lidí jsou jednoznačné. Číňané v dohledné době zaujmou jasně dominantní pozici v obchodě, průmyslu i stavebnictví a pro udržitelnost této pozice se budou snažit posílit i svůj vliv politický. Navíc pobídky lesothské vlády stále trvají a u nejvyšších míst mají čínští investoři, stejně jako kterýkoliv jiní investoři, dveře otevřené. Zatímco západní rozvojová pomoc, přispívá k zlepšení podmínek obyvatel země v horách a jejich vzdělanosti. Číňané využívají nově vzdělanou pracovní sílu. Dlužno podotknout, že i Čína samotná se angažuje v rozvojové pomoci země například stipendijními programy pro lesothské studenty na čínských univerzitách, nebo ze svých prostředků staví nový lesothský parlament. Ušetřené náklady za tuto stavbu vloží vláda Lesotha jistě do rozvoje země.

V rozvojových zemích s nízkým počtem obyvatel je běžné, že mají užší rozsah možností a omezená velikost domácího trhu poskytuje jen málo příležitostí k jejich využívání. To může následně vést k obtížím při vyrovnávání nabídky a poptávky. Trh práce lze charakterizovat neschopností efektivně absorbovat domácí kvalifikované pracovní síly a zároveň je tu nedostatek pracovních sil pro náročné projekty vyžadující sofistikované dovednosti. Výsledkem potom je export a import pracovní síly, aby se tyto disproporce vyrovnaly. Vzhledem k omezené velikosti domácí podnikatelské třídy dochází ke stavu, kdy v soukromém průmyslu téměř zcela dominují zahraniční firmy. To spolu s přítomností jejich krajanů na vysokých obchodních a úředních postech slouží k upevnování pocitů jisté dependence většiny obyvatel, které se stávají velmi nápadnými v malé zemi.¹⁰⁵

Závěr

Nosným tématem celé práce je vnímání fenoménu čínské imigrace a jejího vlivu v Lesothu. Výzkum vycházel z předpokladu, že vzrůstající zájem Čínské lidové republiky o africký region a v případě této práce o Lesothské království, je motivován ekonomickými zájmy ČLR a jejich občanů. Výzkumné otázky se snažily více přiblížit konkrétním lidem. Zajímá mě, jak narůstající imigrační proces Číňanů v Lesothu působí na hodnoty místního obyvatelstva. Jak, či zda li vůbec, obyvatelé Lesotha přijímají Číňany, jak s nimi případně spolupracují a jaké strategie vůči nim uplatňují? Stranou bych nerad nechal i náhled samotných Číňanů a proto se pokusím přiblížit i jejich zkušenosti s novým domovem.

Předpoklad výzkumu byl částečně správný, ale je třeba ho patřičně upravit. Z kapitoly Etnická historie Lesotha vyplývá, že již od dob, kdy náčelník Mošeše sjednotil sothské kmeny a vytvořil království, využívali Sothové vnější pomoci k udržení, upevnění a zesílení svého postavení v rámci regionu. Tato vnější pomoc mohla být v podobě

¹⁰⁵ LUNDAHL, Mats; MCCARTHY, Colin; PETERSSON, Lennart. In the shadow of South Africa : Lesotho's economic future. Hants : Ashgate Publishing Limited, 2003. 195 s. Dostupné z WWW: <<http://books.google.com/>>.

misionářů, kteří pomáhali s centralizací země, či diplomatickými styky, nebo v podobě uzavírání smluv na ochranu království s ostatními politickými útvary v regionu. Touto strategií, se jim, jako jedněm z mála kmenů v regionu, podařilo udržet si nezávislost svého státu až do současnosti. V době kdy získali úplnou nezávislost, chopili se agendy rozvojové problematiky země s podobnou logikou. Vsadili na vnější pomoc. Jednou z možností, která se v té době nabízela, byla podpora z Tchaj-wanu. Po prvních investicích z této asijské země, pozval král Číňany z Tchaj-wanu, aby přijeli pomoci s rozvojem zemědělství na západě země. Později, když se Lesotho dostalo na seznam preferenčních vývozců do severní Ameriky (AGOA), využil Tchaj-wan, spolu s dalšími investory ze zahraničí, svou šanci a v podobě textilních továren investoval v Lesothu. V souvislosti se stavbou a provozem textilních továren, začali tchaj-wanští investoři najímat pracovní sílu nejenom mezi místními Sothy, ale i mezi Číňany z ČLR. Tímto pohybem vznikla v Lesothském království prvotní síť Čínských občanů, která začala utvářet podmínky pro příchod dalších krajanů z ČLR. Mnozí čínští zaměstnanci textilních továren se postupem času přesunuli k podnikání a maloobchodu. V konkrétním případě Lesotha, je tedy třeba částečně upravit předpoklad, že zájem ČLR o Lesotho byl motivován ekonomickými zájmy ČLR. V počátečním kontaktu Lesotha s Číňany šlo spíše o rozvojový zájem Lesotha a navázání kontaktů s Tchaj-wanem. Až na základě tohoto partnerství se do země dostali první Číňané z ČLR. Nešlo tedy tak zcela o ekonomický zájem ČLR, jako spíše o ekonomické zájmy Lesotha, tchaj-wanských investorů a jednotlivých nájemných dělníků z ČLR. Dnes už je situace jiná. Vláda ČLR nabídla darem státu Lesotho postavit novou budovu parlamentu.¹⁰⁶ Jde zřejmě o snahy, jak upevnit své postavení i na oficiální státní úrovni a také deklarovat, že Čína má zájem podporovat i ty země, které mají jen omezené zdroje, které by mohla výměnou čerpat, jak je jí často vyčítáno. Tímto gestem si ČLR upevní svůj politický vliv v zemi a skrze ovládnutí maloobchodu v zemi, našla v Lesothu nový trh pro svůj odbyt i zaměstnání pro množství Číňanů, kteří by v přelidněné Číně sháněli práci jen obtížně. I když tedy můj předpoklad potřeboval ve svém počátku trochu upřesnit, v konečné verzi jde opravdu ekonomické zájmy Číny a jejích občanů.

¹⁰⁶ http://www.economist.com/node/16750131?story_id=E1_TGSVDTP

V hledání odpovědi na výzkumnou otázku, jak narůstající imigrační proces Číňanů v Lesothu působí na hodnoty místního obyvatelstva a jak obyvatelé Lesotha Číňany přijímají, případně s nimi spolupracují a dále jaké strategie vůči nim uplatňují, jsem podrobně uvedl v jednotlivých kapitolách práce. Závěry bych však shrnul asi takto. Obyvatelé Lesotha mají ke svým čínským spoluobčanům velké množství výhrad a mnozí jejich přítomnost nevitají s nadšením. Terénní výzkum ale poukázal i na skutečnost, že opustíme-li anonymní prostředí lesothských měst a zavítáme do odlehlejších částí horského království, nejsou čínští obchodníci vnímáni až tak negativně. Sothové se k jejich přítomnosti staví více méně neutrálně a část z nich je i chválí za schopnost dobře zásobovat logisticky obtížně dostupné regiony, při zachování přijatelných cen. Čínský přístup k zákazníkům a svým sothských zaměstnancům v těchto oblastech je poměrně vstřícný a tak nevznikají tak hrubé třecí plochy, které je možno pozorovat v níže položených městech, kde je situace značně rozdílná. V níže položených oblastech ovládají Číňané téměř veškerý maloobchod a služby a navíc jsou i majiteli zmíněných textilních továren. Lidé se o nich nevyjadřují zrovna v superlativech, vztahy jsou chladné a neexistuje jiná interakce, než ta obchodně – pracovní. Jiným způsobem se tyto dvě skupiny nestýkají. Mezi nejvíce zmiňované problémy patří špatné pracovní podmínky a neodpovídající finanční ohodnocení v čínských továrnách, obchodech, restauracích a jiných zařízeních, kde Číňané zaměstnávají Sothy. „*Číňané bezohledně ničí naši kulturu a zavádějí nám tady tu svoji.*“ To je věta obchodníka s tradičními sothskými slaměnými výrobky z Mafetengu. Takto by se dala shrnout i frustrace dalších mnoha lidí, zejména bývalých obchodníků. Jestliže mám zmínit něco, co představuje sothskou kulturu, jsou to tradiční výrobky, skrze které je kultura symbolizována. Symbolem sothské kultury jsou tradiční výrobky jako deka a slaměné výrobky, zejména pak kónické klobouky, typické právě pro Sothy a jiné pestře barevné látky. Deky je stále neodmyslitelnou součástí oděvu naprosté většiny obyvatel Lesotha a její pořizování v obchodě vyjde průměrně na pět set maloti¹⁰⁷. Číňané dovozem levného textilu postupně vytlačují prodejce tradičních sothských symbolů z trhu a nejenom prodejci, pak vyjadřují slova pohoršení nad tímto stavem. Znamená to de facto postupný zánik i pro výrobce těchto tradičních oděvů a jiných výrobků. Nicméně druhou rovinou tohoto fenoménu je, že valná většina Sothů u Číňanů nakupuje a to právě z důvodu nižších cen. „*Nejde o prestiž, nebo sothskou hrdost,*

¹⁰⁷ 500 maloti představuje přibližně 1250 českých korun.

*všichni u nás doma máme jen nárazové zaměstnání, peníze nejsou a s tím málem, co musíme vystačit, prostě chci nakrmit všechny. Nemám je ráda, nikdo je nemá rád, ale jinde za jejich ceny nenakoupíme.*¹⁰⁸ I takto lze vysvětlit důvody, proč se Čínským obchodníkům daří a místní jsou nuceni vyklidit scénu. Jinak ale mají Číňané v Lesothu opravdu špatnou pověst a počet frustrovaných obchodníků i zaměstnanců, kteří snášeli špatné pracovní podmínky v továrnách či obchodech, roste úměrně s vzrůstajícím vlivem Číňanů, zejména v maloobchodu. Dle informací z výzkumu, už tato frustrace přerostla několikrát v násilí v ulicích hlavního města Maseru, kde dav rozbíjel výlohy čínských obchodů a požadoval jejich odchod ze země.

Reakce z druhé strany, tedy od Čínských imigrantů, k této situaci, se mi nepodařilo během výzkumu zjistit. Kromě pár strohých výpovědí o tom, jak se do Lesotha dostali a že se jim v zemi líbí, jsem se nedostal dále k jejich pohledu na věc, nicméně soudě podle jejich přístupu k obchodu a sdílení informací o svém soukromí a svých myšlenkách (rozebráno a přiblíženo v předchozích kapitolách), lze předpokládat, že i oni sami považují téma své existence v zemi minimálně za problematické. Bohužel ale ani oni nejsou v situaci, kdy by mohli nastalý stav výrazně změnit. Mohlo by to pro ně znamenat existenční problémy, a to je to poslední, co chce kterýkoliv obyvatel Lesotha dobrovolně řešit.

V motivaci mého rozhodnutí pro téma čínské přítomnosti v Lesothu jsem zmiňoval možný přesah z lokální sféry fenoménu do té globální. Lesotho je opravdu jen periferním státem Afriky a Afrika z pohledu Západu jen periferním kontinentem světa. Nicméně dění, které zde probíhá, bude mít do budoucna jistě důsledky pro celý globální svět. O tom jaké ty důsledky mohou být, je třeba se zamyslet napříč kontinenty. Každopádně s tím, jak Číňané budou stupňovat své aktivity napříč Afrikou, budeme se stále častěji setkávat i s protičínskými náladami. To představuje potenciální riziko pro čínské podnikatele v Africe a problém, který by měly africké vlády velmi pečlivě řešit. Zřejmě by měla pomoci i čínská vláda. Je ale také důležité nezapomenout, že přes v mnohém oprávněnou kritiku Číňanů si vlády rozvíjejících se zemí uvědomují, že Peking potřebují. „*Povzbuzovali jsme investory, aby u nás utráceli peníze,*“ říká Mabaedsi Matsamai, ředitel odboru průmyslu lesothského ministerstva obchodu a průmyslu. „*Zřejmě bychom*

¹⁰⁸ Informátorka z Mafetengu

neměli žádný proinvestovaný kapitál, kdybychom řekli, že chceme jen místní," tvrdí Matsamai.¹⁰⁹ A i když lesothská opozice je na populistické vlně a anti-čínským postojům trpělivě naslouchá. Lze předpokládat, že k radikálním řešením, jako v roce 1972 v Ugandě, kde tehdejší diktátor Idi Amin Dada jednorázově vyhostil padesát tisíc Asiatů¹¹⁰, nedojde. Budoucí efekty tohoto fenoménu mohou být různé, od zničení kultury, jak tvrdí Sothové, až po její pevnější semknutí, jak tvrdí Eriksen.¹¹¹ Sothský národ vznikl svým vymezením proti ostatním kmenům v oblasti. Bude li se antipatie ve vztazích Sothů a Číňanů prohlubovat, je docela možné, že tím dojde i k jasnému vymezení obou skupin v Lesothu a tím i revitalizaci kulturního semknutí.

¹⁰⁹ <http://www.afrika.no/Detailed/15874.html>

¹¹⁰ http://www.acig.org/artman/publish/article_187.shtml

¹¹¹ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007.

Použité zdroje

Literatura

ČANÍK, P.; ŘEZBOVÁ, L.; van ZAVREL, T. *Metody a nástroje podnikatelské etiky*. Praha: VŠE, 2005.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha : Portál, 2008.

FITZPATRICK, Mary, et al. *Jižní Afrika, Lesotho a Svazijsko*. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2005.

HAMNETT, Ian. *Chieftainship and legitimacy*. London : Routledge & Kegan Paul, 1975.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

CHABAL, Patrick. *Africa: The Politics of Suffering and Smiling*. Scottsville : University of KwaZulu-Natal Press, 2009.

CHERU, Fantu; OBI, Cyril. *The rise of China and India in Africa*. London : Zed Books, 2010.

LUNDAHL, Mats; MCCARTHY, Colin; PETERSSON, Lennart. *In the shadow of South Africa: Lesotho's economic future*. Hants : Ashgate Publishing Limited, 2003.

MBAKU, John Mukum. *Corruption in Africa: Causes, Consequences and Cleanups*. Plymouth: Lexington Books, 2007.

NOVOSÁK, Jiří; STOJANOV, Robert. *Shaping The development of developing countries*. Ostrava : University of Ostrava, 2008.

POULTER, Sebastian. *Legal Dualism in Lesotho*. Morija : Morija Printing Works, 1979.

REID, Richard J. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011.

TRNKA, J.,: *Čína – africké státy, Motivy, vznik a vývoj partnerství*, dostupné z: <http://docs.google.com/>

Internetové zdroje

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lt.html>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/K%C5%99ov%C3%A1ci>

<http://www.sahistory.org.za/pages/people/bios/moshoeshoe.htm>

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2831.htm>

<http://www.worldlifeexpectancy.com/>

<http://www.eisa.org.za/WEP/les2007results.htm>

<http://www.internationalrivers.org/africa/lesotho-water-project/lesotho-water-project-corruption>

<http://www.businessinfo.cz/>

<http://www.sarpn.org.za/documents/d0002237/index.php>

<http://www.alrn.org/index.php/home>

<http://www.globalpost.com/dispatch/africa/090727/chinese-bad-employers-africa?page=0,0>

<http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=690>

<http://www.internationalrivers.org/africa/brief-history-africa-s-largest-water-project>

http://www.geogonline.org.uk/wlp_katseqol.htm

<http://www.lhwp.org.ls/overview/default.htm>

<http://www.tradingeconomics.com/lesotho/international-tourism-number-of-arrivals-wb-data.html>

<http://www.pepfar.gov/about/index.htm>

<http://www.irishaid.gov.ie/index.asp>

<http://www.agoa.gov/>

<http://www.afrika.no/Detailed/15874.html>

http://www.acig.org/artman/publish/article_187.shtml

<http://www.globalmon.org.hk>

Články

V Lesothu vykopali jeden z největších diamantů světa. *Novinky.cz* [online]. 2008, [cit. 2011-06-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/koktejl/150087-v-lesothu-vykopali-jeden-z-nejvetsich-diamantu-sveta.html>>.

BRISTOW, Michael. China in Africa: Developing ties. *BBC News* [online]. 2007, 1, [cit. 2011-05-25]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7118941.stm>>.